

Povijesni pregled ustroja i studijskih programa Filozofskoga fakulteta

UVODNO O STUDIJIMA FILOZOFSKOGA FAKULTETA

Počeci studijskih programa današnjega Filozofskoga fakulteta vezani su uz trogodišnji Filozofski studij na Isusovačkoj akademiji 1662. godine, koja 1669. dobiva status javnopravne visokoškolske ustanove. U okviru Kraljevske akademije znanosti (Regia scientiarum academia), koju 1776. dekretom osniva carica i kraljica Marija Terezija, djeluju tri studija ili fakulteta: Bogoslovni (Facultas theologica), Filozofski (Facultas philosophica) i Pravni (Facultas iuridica). Studij je na svakome fakultetu trajao dvije godine, ali su se Teološki i Pravni fakultet mogli upisati tek nakon završetka Filozofskoga fakulteta. Studenti su na Filozofskome fakultetu slušali opću i ugarsku povijest uz pomoćne znanosti, filozofiju, matematiku, fiziku te mađarski jezik i književnost. Reformom srednjega školstva 1850. godine Kraljevska akademija pretvorena je u Pravoslavnu akademiju te Filozofski fakultet prestaje biti njezin sastavni dio, a dvogodišnji filozofski studij priključen je Glavnoj gimnaziji u Zagrebu.

Zakon Hrvatskoga sabora o osnivanju Kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I. od 5. siječnja 1874. odredio je da se osnuje Mudroslovni fakultet s odjelima Filozofičko-historičkim i Matematičko-prirodoslovnim. Prve akademske godine 1874/75. nastava se izvodi na katedrama za filozofiju, povijest, slavensku filologiju i klasičnu filologiju Filozofičko-historičkog odjela. Prve sveučilišne profesore imenovao je vladar na prijedlog visoke kr. zemaljske vlade i na temelju *Zakonskog članka ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu* od 5. siječnja. Na Mudroslovnome fakultetu redovitim profesorima imenovani su 27. travnja 1874. Matija Mesić za hrvatsku povijest, Franjo Marković za filozofiju, a 27. srpnja iste godine Lavoslav Geitler za slavistiku, umjesto prvotno imenovanoga Vatroslava Jagića. Na prijedlog te trojice profesora popunjene su i ostale katedre. U toj prvoj akademskoj godini Fakultet je imao šest profesora i 26 studenata.

U drugoj ak. god. 1875/76. popunjene su i katedre za matematiku, fiziku, botaniku, mineralogiju i geologiju, zoologiju i kemiju Matematičko-prirodoslovnog odjela, na kojemu se nastava izvodila sve do 1946/47. godine, kad se izdvaja u samostalan Prirodoslovno-matematički fakultet. Trogodišnji Farmaceutski tečaj otvoren je 1882/83. godine, a s vremenom prerasta u odsjek s četverogodišnjim studijem te se potom od 1941/42. odvaja u Farmaceutsko-biokemijski fakultet. Šumarska akademija djelovanje započinje 1898/99. u sklopu Mudroslovnoga fakulteta, i tako je do 1919/20. godine, kada je pretvorena u samostalan Gospodarsko-šumarski fakultet. U toj akademiji organiziran je 1908. Geodetski tečaj, koji je 1919. uključen u sastav Tehničke visoke škole. Ona je 1926. kao Tehnički fakultet ušla u sastav Sveučilišta u Zagrebu. Zameci budućih tehničkih fakulteta formirali su se prije svega na Matematičko-prirodoslovnom odjelu Mudroslovnoga fakulteta.

Osnivanjem novih katedara ostalih humanističkih znanosti kontinuirano se razvija i Filozofičko-historički odjel. Katedre su se otvarale dijelom za nove predmete, a dijelom su nastajale diobom prvobitnih katedara koje su zahvaćale široka znanstvena područja. Stvaranjem novih katedara produbljavao se nastavno-znanstveni

<i>Red predavanja</i>						
<i>Koje će se držati tečajem zimskoga semestra školske godine 1874/75 na filozofskom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu</i>						
<i>Sati</i>	<i>Predmeti</i>	<i>af. prije podne</i>	<i>Pregled predavanja po uradi</i>	<i>af. prije podne</i>	<i>Predaje</i>	<i>dvorani</i>
8-9	Poviest Hrvatah za vladanja narodne dinastije s obzirom na istodobnu poviest austrijsku i ugarsku. (Traduntur res gestae Croatiae sub regibus indigenis, ut tunc habita eorum, quae eodem tempore gesta sunt in Austria atque Hungaria); svaki dan osim četvrtka	5 satele	Poviest Hrvatah za vladanja narodne dinastije s obzirom na istodobnu poviest austrijsku i ugarsku	od 8-9	Prof. Matija Mešić	III
10-11	Poviest starodavnih naroda. (Historiae antiquissimarum gentium) svaki dan osim četvrtka	5 " "	Poviest starodavnih naroda	od 10-11	D. Vacko Vacko	IV
2-3	Rimska mitologija i bogostvorje. (De Romanorum mythologia atque cultu Deorum) ponedjeljak, srieda, četvrtak i petak	4 " "	Rimska mitologija i bogostvorje	od 2-3	Prof. fr. Mackšner	nep.
3-4	Travnjičica, sintaksa grčkoga i latinskoga jezika. (Syntaxis comparativa linguae graecae et latinae) ponedjeljak, četvrtak, petak i subota	4 " "	Travnjičica, sintaksa grčkoga i latinskoga jezika	od 3-4	Prof. Armin Grabec	III vor.
3-4	Poviest grčke tragedije. (Tragediae graecae historia) utorak, sriedom	2 " "	Poviest grčke tragedije	od 3-4	itto	III
4-5	Tumačenje Ciceronova Laelija. (Laelii Ciceroniani interpretatio) četvrtkom	1 " "	Tumačenje Ciceronova Laelija	od 4-5	D. Slavko Jettler	II
4-5	Starobugarska gramatika. (Grammatica linguae palaeobulgaricae ponedjeljkom i sriedom	2 " "	Starobugarska gramatika	od 4-5	itto	III
4-5	Glasoslovlje glavnih narječja slavenskih. (Phonologia praecipuarum dialectorum slavicarum) utorak, petak, subota	3 " "	Glasoslovlje glavnih narječja slavenskih	od 4-5	D. fr. Marković	II
5-6	Uvod u filozofiju. (Introitus philosophiae) utorak i subota od 2-3, ponedjeljak i četvrtak od 5-6	4 " "	Uvod u filozofiju	od 5-6	itto	II
5-6	Estetika. (Aesthetica) utorak, srieda, petak, subota	4 " "	Estetika	od 5-6	itto	II
5-6	Razvitak rimske historiografije i tumačenje Sallustijeva Catilinae. (De romanis eorum scriptoribus, accedit Sallustii Catilinae interpretatio) (Sati će se opredjeliti kasnije)	3 " "	Razvitak rimske historiografije i tumačenje Sallustijeva Catilinae	od 5-6	Prof. Franjo Mackšner	nep.

Red predavanja koja će se na Filozofskome fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu držati tečajem zimskoga semestra školske godine 1874/75.

rad i usklađivala se struktura Fakulteta s razvojem znanosti. Neke su se katedre, a preko njih i odsjeci, razvili iz lektorata za strane jezike, koji su se na Fakultetu počeli otvarati ubrzo nakon njegova osnutka.

Važnu ulogu u razvoju Fakulteta odigrali su i seminari, koji su osnivani od 1886. godine. Njihova je zadaća uvođenje studenata u praktičan i samostalan znanstveni rad, a u pojedinima su morali raditi svi studenti, kao budući srednjoškolski profesori, npr. u Pedagogijskome seminaru, koji je osnovan 1896. godine.

Nastava se na Kraljevskom sveučilištu Franje Josipa I. održavala tijekom akademske godine koja je počinjala početkom listopada i trajala do kraja srpnja. Sastojala se od dvaju „poljeća“ (semestara): zimskoga i ljetnoga. Prvo zimsko poljeće započelo je 19. listopada 1874. i trajalo do 17. ožujka 1875, a ljetno od 2. travnja do 31. srpnja 1875. Već od sljedeće ak. god. zimski semestar traje od 1. listopada 1875. do 6. travnja 1876, a ljetni od 21. travnja do 31. srpnja 1876. U narednim desetljećima početak akademske godine ustaljuje se na 1. listopada, zimski semestar završava u četvrtak prije Cvjetnice, a ljetni semestar 31. srpnja. Trajanje akademske godine skraćuje se između dvaju ratova: iznimno 1920/21. počinje 18. listopada 1920. i traje do 31. srpnja 1921, dok od 1925/26. zimski semestar počinje 1. listopada i traje do 15. veljače, a ljetni semestar počinje 1. ožujka i traje do 30. lipnja. Početak zimskoga semestra pomiče se tijekom ratnih godina

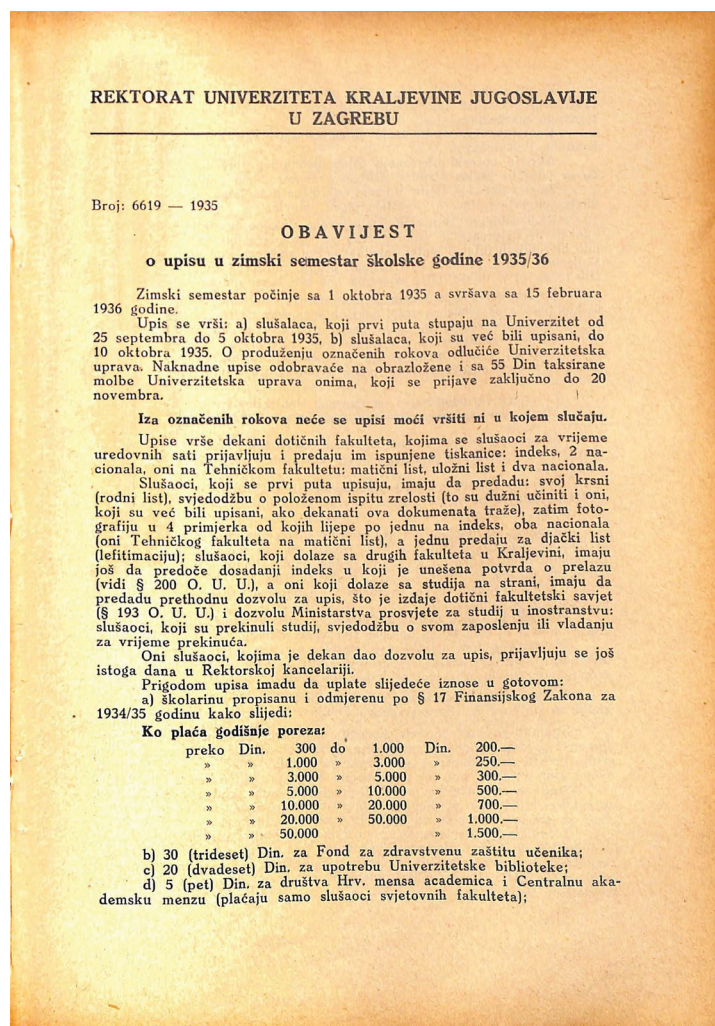
zbog odvajanja postupka upisa: 1940/41. traje od 25. rujna do 15. veljače, a 1942/43. počinje 1. rujna i traje do konca veljače, ljetni ostaje od 1. ožujka do 30. lipnja. Međutim već od 1943/44. vraća se na uobičajeno trajanje. U poslijeratnome razdoblju upisi započinju 15. rujna, predavanja traju od 1. listopada do kraja siječnja, upisi u ljetni semestar traju od 15. do kraja veljače, a predavanja u ljetnome semestru od početka ožujka do 31. svibnja, potom slijedi ljetni ispitni rok do kraja lipnja, iznimno do 15. srpnja. Od 1950-ih godina upisi u zimski semestar vrše se 1–30. rujna, istovremeno s ispitima u jesenskome roku, predavanja traju od 1. listopada do 15. siječnja, ispiti su u zimskome roku između 16. siječnja i 15. veljače, a predavanja u ljetnome semestru traju od 16. veljače do 31. svibnja, eventualno do 15. lipnja, ispiti su u ljetnome roku između 1. lipnja i 15. srpnja. U narednim se desetljećima akademski kalendar standardizira i usvaja na Fakultetskome vijeću za sljedeću akademsku godinu: zimski semestar započinje 1. listopada i traje do kraja veljače, a uključuje 15 tjedana nastave i četiri tjedna zimskog ispitnog roka u veljači; ljetni semestar započinje 1. ožujka i traje do 30. rujna, također obuhvaća 15 tjedana nastave te ljetni ispitni rok u lipnju i srpnju; akademska godina završava jesenskim ispitnim rokom i upisima u sljedeću akademsku godinu.

Studij se otpočetak izvodi prema izvedbenomu planu, kojim se utvrđuju ustroj i način izvođenja studija u punoj nastavnoj satnici, a donosi ga visoko učilište prije početka akademske godine. Od osnutka 1874. godine svake se godine objavljuje sveučilišni *Red predavanja*, koji donosi temeljne podatke o sastavnicama, sveučilišnim tijelima, imena nastavnika i suradnika s nastavnim predmetima i studijskim programima te terminima nastave i brojem sati.

UPISI NA FILOZOFSKI FAKULTET

U sveučilišnome *Redu predavanja* donosile su se do sredine 1960-ih godina i obavijesti o upisima. Slušači su se upisivali kod svojega dekana prvih osam dana poljeća/semestra. Naknadni je upis trebao odobriti Profesorski zbor tijekom drugih osam dana, a preko toga roka Akademski senat. Status *sveučilišnoga slušača* dobivao se upisom (imatrikulacijom) u glavnu knjigu slušača, koju vodi Rektorat. Povećanjem broja slušača od kraja 19. stoljeća upisni je postupak standardiziran u dekanatima i obično je trajao dva tjedna. Kandidati su pri upisu prilagali čitljivo ispunjen nacional u dva primjerka, krsni (rodni) list, svjedodžbu zrelosti, fotografiju u četiri primjerka i ispunjeni indeks i legitimaciju. Jedan primjerak nacionala, krsni list i svjedodžba zrelosti ostaju u arhivi dekanata, drugi primjerak nacionala dostavlja se Rektoratu za uvođenje u imatrikulacijsku knjigu, a ovjerovljeni indeks i legitimacija predaju se slušaču. Do Prvoga svjetskog rata redovito je objavljivana popis donatora, dobrotvora koji su studentima plaćali stipendije, te popis stipendijskih zaklada. Svaki redovni i izvanredni slušač pri upisu je u sveučilišnoj kvesturi plaćao pristojbu za uporabu sveučilišne biblioteke te pristojbu za akademičku bolesničku zakladu (od 1910/11. do Drugoga svjetskog rata). Nakon Prvoga svjetskog rata uvodi se upisnina (1921/22), dok je školarina propisana i odmjerena po financijskome zakonu sukladno visini plaćanja godišnjega poreza.

Nakon Drugoga svjetskog rata uz redove predavanja donosi se obavijest o upisu na Sveučilište i poziv maturantima da do 10. rujna fakultetu na koji se žele upisati podnesu pismenu nebiljegovanu „predprijavu“ u kojoj trebaju navesti koju grupu žele upisati (fakultet/odsjek) te iscrpno obrazloženje zašto žele studirati na tom fakultetu. Redovitim slušačem mogao je biti svatko tko je imao svjedodžbu položenoga ispita zrelosti klasične ili realne gimnazije. Postojala je i kategorija izvanrednih slušača, koji su imali samo pravo slušanja predavanja; za takav upis potrebna je završena gimnazija, bez ispita zrelosti, ili odgovarajuća srednja stručna škola.



Stranica iz sveučilišnoga Reda predavanja s obaviještuj o upisima i iznosu školarina prema porezu, 1935.

fakulteta. Prelaženje s fakulteta na fakultet, odnosno s odsjeka na odsjek ili s grupe na grupu fakulteta, nije dopušteno.“ U kasnijim se desetljećima odobrava studiranje na dvama fakulteta i na više grupa, kao i prijelaz, i to u skladu s posebno propisanom procedurom i zakonskim aktima.

Od 1955/56. Odlukom o pravu upisa na fakultete svršenih učenika srednjih škola za opće obrazovanje propisuju se novi uvjeti za upis na studije: „Svaki učenik koji je završio srednju školu za opće obrazovanje (gimnaziju) i položio viši tečajni ispit ima pravo da se upiše na ma koji fakultet u zemlji bez ikakvih ograničenja. Izuzetno, republičko izvršno vijeće može dopustiti da se na pojedinim fakultetima uvedu natječaji za prijem novih studenata, ako na tim fakultetima iz tehničkih razloga nije moguće organizirati nastavu za sve prijavljene studente.“ Iz iste je 1955. godine i Odluka o upisu svršenih učenika srednjih stručnih škola na fakultete, kojom se detaljno propisuje koji se fakultet može upisati ovisno o završenoj strukovnoj školi te se uvodi upisni ispit. Usto se propisuje da „svi učenici, koji u srednjoj školi nisu učili 2 godine latinski jezik moraju upisati na Fakultetu Latinski tečaj“.

U obavijestima uz red predavanja od 1910/11. do 1939/40. upozorava se na koliziju: ne smiju se upisivati kolegiji koji bi u satovima kolidirali te se semestar u kojemu bi bila takva kolizija neće potvrditi.

Od 1940/41. u obavijestima se navodi da je svaki slušač dužan svakomu svojem nastavniku podnijeti indeks da mu svojim potpisom potvrdi upisana predavanja i vježbe. Prije potpisa nastavnik se mora uvjeriti da je indeks uredno „ovjeren-ljen“. Pred kraj svakoga semestra nastavnik na isti način svojim potpisom potvrđuje da je slušač uredno pohađao upisana predavanja i vježbe. Pošto slušač pri kraju semestra ovjeroni indeks kod nastavnika, podnijet će ga u dekanat svojega fakulteta radi testiranja semestra. Ako dekan utvrdi da slušač kod nastavnika nije ovjeronio minimum satova propisanih fakultetskom uredbom, neće mu ovjeroniti taj semestar, a predmeti za koje nema uredna nastavničkoga potpisa brišu se.

Pravila o upisivanju, pohađanju predavanja i polaganju ispita redovitih studenata Sveučilišta u Zagrebu koja su stupila na snagu 29. rujna 1948. propisuju (čl. 1) da „nitko ne može istodobno biti upisan na dva ili više fakulteta, odnosno na dva ili više odsjeka ili grupa istog fakulteta. Tko je završio jedan fakultet, odnosno jedan odsjek ili grupu fakulteta, ne može se kao redovan student upisati na drugi fakultet, odnosno na drugi odsjek ili grupu

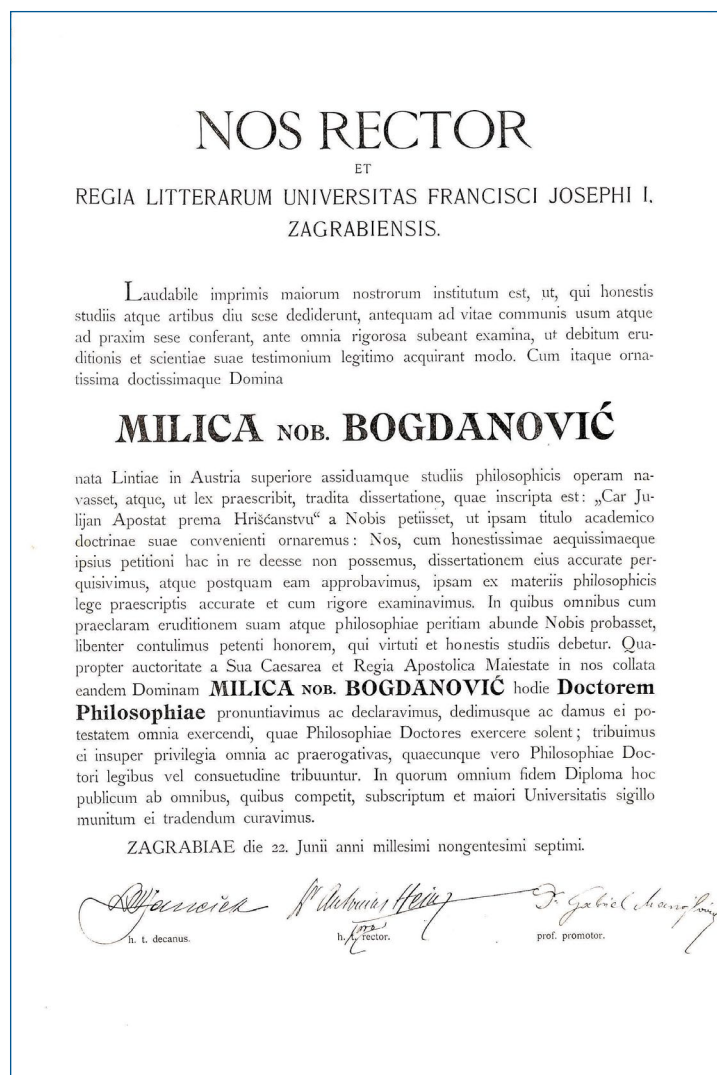
Od kraja 1950-ih godina objavljuju se natječaji za upis na fakultete: 1. Kandidati iz odgovarajućih škola upisuju se bez prijamnog ispita. Kandidati iz škola koje nisu odgovarajuće za pojedine fakultete i kandidati bez potrebne školske spremne polažu prijamni ispit; 2. Prijamni ispit na Filozofskome fakultetu sastoji se iz ovih predmeta: a) provjeravanje sposobnosti logičkoga čitanja teksta; b) pismeno provjeravanje znanja iz opće kulture (pomoću testova); c) kandidati koji žele studirati jednu od jezičnih grupa polagat će prijamni ispit i iz onog jezika koji žele studirati, a kandidati koji žele studirati klasičnu grupu polažu ispit i iz latinskoga jezika. Prema natječajima sljedećih godina prijamni obuhvaća: a) provjeravanje sposobnosti pismenog izražavanja na hrvatskom-srpskom jeziku, i to pomoću slobodnoga sastava na zadane opće teme; b) provjeravanje sposobnosti logičkoga čitanja teksta; c) provjeravanje može li kandidat s razumijevanjem čitati lakši tekst na jednom od živih stranih jezika (engleskom, ruskom, francuskom, njemačkom, talijanskom); d) pismeno provjeravanje znanja iz opće kulture pomoću testova; e) kandidati koji žele studirati jednu od jezičnih grupa polažu prijamni ispit iz onog jezika koji će studirati, a kandidati koji žele studirati klasičnu grupu polažu ispit iz latinskoga jezika. Na tom se temelju putem klasifikacijskoga postupka upis u narednim desetljećima standardizira te uključuje provjeravanje znanja kandidata potrebna za određeni studij, predispit znanja jezika za upis nekih jezičnih studijskih grupa (anglistika, francuski, latinski, njemački, španjolski, talijanski), uspjeh u srednjem obrazovanju, a potom i uspjeh na državnoj maturi. Međutim na svakoj je studijskoj grupi proveden zaseban klasifikacijski ispit, koji se obično sastojao od pismenog i usmenog dijela, kojim se provjeravalo znanje i motivacija za studij.

Zajednički prijamni ispit za sve kandidate i za sve studijske grupe na Filozofskome fakultetu uvodi se 2002/03, provodio se do 2019/20. godine. Prvotno je sadržavao četiri različita testiranja: opće kulture, opće informiranosti, hrvatskoga jezika i test inteligencije, ali se postupno skraćivao te se u posljednjim godinama provodio samo test intelektualnih sposobnosti.

Od 2010. godine većina hrvatskih sveučilišta koristi se nacionalnim ispitima koji se polažu na kraju srednje škole (državna matura). Nacionalni informacijski sustav prijava na visoka učilišta postao je središnji servis za upis u sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj.

ŽENE NA FILOZOFSKOME FAKULTETU

U prvim su desetljećima od osnutka Sveučilišta u Zagrebu studij upisivali samo muškarci. Ženama je visoko obrazovanje dostupno tek od 1901. godine. Temeljni Zakon o ustrojstvu sveučilišta, provedbene naredbe za taj Zakon, kao i drugi zasebni zakoni i naredbe Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade (Odjela za bogoštovlje i nastavu) od 9. rujna 1901. br. 14.290 dopuštaju ženama upisivanje na Mudroslovni fakultet kao redovitim i izvanrednim slušačicama. Na Medicinski, a kasnije i na Pravni fakultet ženama je dopušten upis tek nakon Prvoga svjetskog rata. Međutim Mudroslovni je fakultet i prije službene zakonske osnove omogućio studenticama pohađanje nastave, i to već 1895. godine, postavši tako prva visokoškolska institucija u Hrvatskoj otvorena ženama. Prve izvanredne slušačice pojedinih predmeta znamenite su učiteljice ženskoga liceja u Zagrebu, koje su zahtijevale mogućnost pristupa visokom obrazovanju: Marija Horvat, Marija Jambrišak, Kamila Lucerna, Jagoda Truhelka i Natalija Wickerhauser. Prve redovne slušačice upisane su 1901/02. godine, a dotad je već bilo upisano četrnaest izvanrednih slušačica, koje nisu imale isti status kao redovni slušači. Prve tri redovne slušačice Fakulteta bile su Milica pl. Bogdanović (povijest i geografija), Milka Maravić (filozofija, fizika i kemija) i Vjera Tkalić (botanika i kemija). Milica pl. Bogdanović prva je žena koja je završila studij povijesti i prva žena koja je postigla doktorat znanosti na Sveučilištu u Zagrebu (1906).



Diploma Milice pl. Bogdanović, Sveučilišni spis br. 294.

hologijskom institutu. Prva je knjižničarka na ovim prostorima, prva eksperimentalna psihologinja te prva honorarna nastavnica na Fakultetu. Imena drugih zaposlenica Sveučilišta i Fakulteta pojavljuju se od 1920-ih godina u svojstvu pisačica na stroju, bibliotečnih pomoćnica u seminarima, laborantica i asistentica u zavodima i klinikama, pisarica u dekanatskim pisarnama i sl. Na popisima pomoćnoga nastavnog osoblja pojavljuju se tek od 1930-ih godina. Prva je lektorica na Fakultetu Henriette Coutant, zaposlena od 1932/33. do 1948/49. (u popisu nastavnika: „*professeur licencié*, pomoćni lektor francuskoga jezika“). Od 1940-ih godina raste broj lektorica, posebice ruskoga jezika, ali će do znatnijega udjela žena u nastavnome kadru na Fakultetu postupno doći tek od 1980-ih i 1990-ih godina. Rast će se ubrzati u 21. stoljeću, te je 2023/24. postotak djelatnica 65%.

Statističkim je podacima o broju studentica i nastavnica nerazmjern udio žena na upravljačkim dužnostima. U 150 godina modernoga Sveučilišta u Zagrebu izabrana je samo jedna rektorica, i to u 21. stoljeću (Helena Jasna Mencer, 2002–2006, Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije). Dok u povijesti mnogih

Broj studentica u početku polako i ravnomjerno raste, te je do Prvoga svjetskog rata ukupan broj izvanrednih i redovnih studentica Mudroslovnoga fakulteta 158 (redovitih 86, izvanrednih 72). Brži je rast broja studentica između dvaju ratova (primjerice prema statistici iz 1930/31. postotak studentica već je 47%, a 1933/34. čak 59,6%), a još brži nakon Drugoga svjetskog rata, kad postotak raste iznad 68% (1957/58). Udio ženske studentske populacije na Fakultetu kontinuirano raste i u 21. stoljeću, te 2023/24. iznosi 78,7%. Zanimljivo je spomenuti da se imena žena dobrotvorki (Paulina pl. Kemenović, Ivana barunica Kušlan, Marijana grofica Normann Ehrenfelska, rođ. barunica Prandau, vlastelinka u Valpovu), koje su plaćale stipendije studentima Mudroslovnoga fakulteta, nerijetko pojavljuju na popisima u prvim desetljećima 20. stoljeća.

S druge pak strane broj djelatnica Fakulteta imao je znatno sporiji rast, posebice što se tiče nastavničke djelatnosti. Prva je zaposlenica Sveučilišta Elza Kučera, od 1909/10. zaposlena kao bibliotečni pomoćnik u Kr. sveučilišnoj biblioteci. Studirala je na Mudroslovnome fakultetu filozofiju i kemiju (1903–1905), a potom filozofiju, psihologiju i povijest umjetnosti na Sveučilištu u Zürichu, gdje je 1909. filozofiju i doktorirala. Bavila se eksperimentalnom psihologijom te je kao honorarna nastavnica na Filozofskome fakultetu uz Ramira Bujasa 1933–1937. vodila vježbe u Psi-

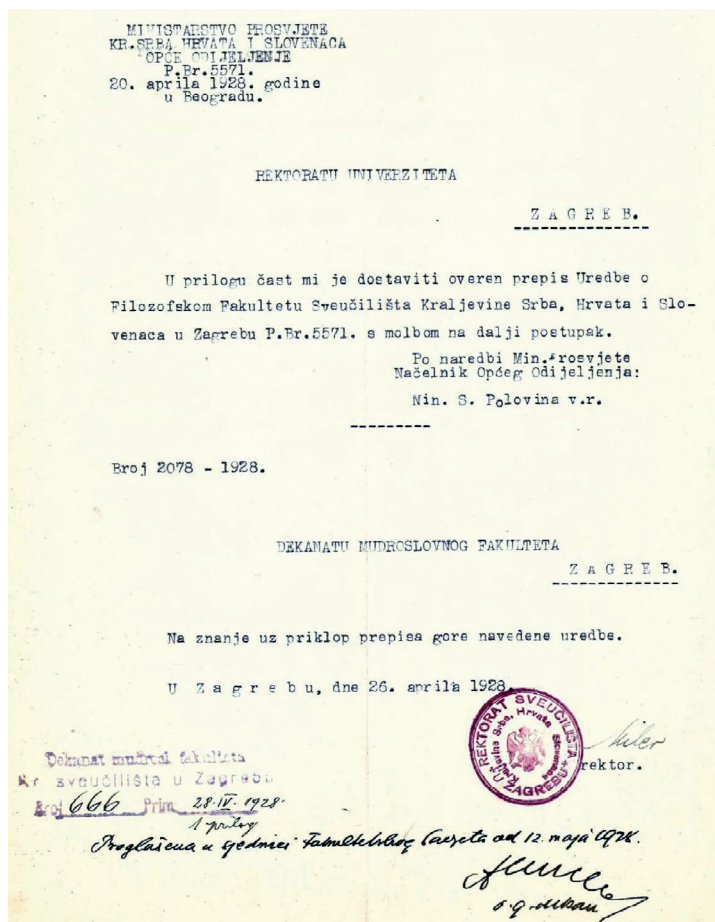
fakulteta u Hrvatskoj još uvijek nijedna žena nije bila čelnica ustanove, dvije su dekanice Filozofskoga fakulteta: Sonja Bašić (1992–1994, Odsjek za anglistiku) i Vesna Vlahović-Štetić (2017–2020, Odsjek za psihologiju).

OD GODINA 1870-ih DO GODINA 1910-ih

Zakonom o osnivanju Sveučilišta 1874. studij na Mudroslovnome fakultetu trajao je tri godine, ali se u praksi već u prvome desetljeću počeo uvoditi četverogodišnji studij, koji je ozakonjen 1894. godine. Fakultet je u 19. stoljeću gotovo isključivo spremao srednjoškolske profesore, te su dužinu studija i strukturu ispita određivale uredbe Zemaljske vlade o kvalifikacijama srednjoškolskih nastavnika. *Propis o izpitivanju kandidata za gimnazijsko i realno učiteljstvo* iz 1877. određuje da se javnom ispitu može pristupiti poslije trogodišnjega studija, novim propisom iz 1885. zahtijeva se četverogodišnji studij, a od 1896. i rad u Pedagogijskome seminaru (dva semestra). Odslušanih osam semestara od 1892. zahtijevalo se i od onih studenata koji su se spremali polagati stroge ispite (*rigoroze*) kojima se postizao doktorat filozofije. Rigoroze su polagali kandidati koji su se htjeli posvetiti znanstvenomu radu. Titula doktora filozofije stjecala se uspješnim polaganjem rigoroza bez obzira na predmete s Mudroslovnoga fakulteta koji su se polagali. Slušači Mudroslovnoga fakulteta nisu imali obaveznih ispita tijekom studija. Nakon *absolutorija* studenti kojima je cilj bilo profesorsko zvanje u gimnazijama i realkama polagali su državni ispit pred ispitnim povjerenstvom koje je imenovala Vlada te im je dodjeljivana svjedodžba o učiteljskoj sposobnosti.

Drugi način završetka studija bili su već spomenuti strogi ispiti (rigorozi). Rigorozi su bili javni i usmeni ispiti, a samo su kandidati doktorata filozofije imali obavezu prije usmenoga polaganja strogih ispita priložiti i pisanu ili tiskanu znanstvenu disertaciju (raspravu), i to na hrvatskome i latinskome jeziku. Takav način ispitivanja uveden je proglasom Odjela za bogoštovlje i nastavu, odnosno *Redom strogih ispita na Mudroslovnom fakultetu* od 3. kolovoza 1878. Njime je regulirano da su mudroslovni rigorozi predmeti: „I. Filozofija s gramom, koja je određena prema glavnomu predmetu kandidata; II. rigoroza su predmeti različni. Razdijeljeni su po skupinama, te kandidat može po svojoj volji odabrati skupinu: Opću povijest i latinsku ili grčku filozofiju; klasičnu filologiju, te grčku i rimsku povijest, matematiku i fiziku ili matematiku i kemiju ili fiziku i kemiju; jednu prirodopisnu nauku, s kojom od već napomenutih nauka; slavistiku s klasičnom filologijom ili s općom povijesti; hrvatsku filologiju i hrvatsku povijest literature s klasičnom filologijom ili općom povijesti; hrvatsku povijest s općom povijesti; geografiju s općom povijesti ili s fizikom i matematikom; povijest umjetnosti i opću povijest ili arheologiju uz klasičnu filologiju“. Za studente koji su položili rigoroze organizirane su svečane promocije, regulirane *Redom kod promocija na doktorat bogoslovja, prava i filosofije*.

Isprva se poslije odslušanih kolegija i seminarara polagao se jedan jedinstveni ispit iz čitava studija pred komisijom koju je imenovala Zemaljska vlada. Taj se ispit sastojao od domaće radnje, klauzure i usmenog ispita. Prvi ispiti u tijeku studija uvedeni su naredbom Zemaljske vlade 1896. godine samo za studente klasične filologije i povijesti. Ti su slušači morali polagati po dva predispita (*tentamina*) iz pomoćnih struka. Napredovanje studenata kroz studij provjeravalo se njihovim radom u seminarima i kolokvijima, koji su bili obavezni samo za slušače koji su imali državnu stipendiju ili za one koji su bili oslobođeni plaćanja školarine (naukovine). Uredba iz 1928. navodi dvije vrste ispita: diplomski i doktorski. Nastavnim planom iz 1949. uvedeni su godišnji, odnosno semestralni ispiti, dok su diplomski radovi uvedeni tim nastavnim planom zadržani samo na nekim studijskim grupama.



Ministarstvo prosvjete Fakultetu dostavlja Uredbu o Filozofskome fakultetu, 1928.

paleontologija, kemija i astronomija te živi jezici: mađarski, njemački, češki, ruski, talijanski, francuski, engleski.

Od prvih desetljeća 20. stoljeća intenzivnije se razvijaju filologije te se u Filozofičko-historički odjel uključuju gramatike i tečajevi još nekih jezika (povremeno ili u kontinuitetu): litavski, albanski, finski, gotski, poljski, slovenski, rumunjski, staroindijska (sanskrtska) gramatika, indoevropska poredbena gramatika.

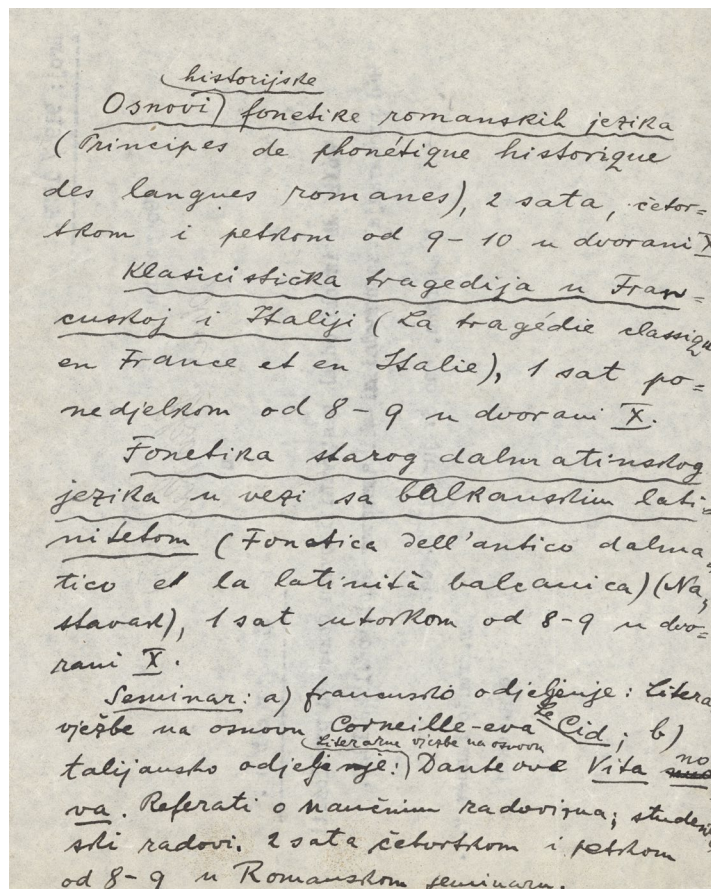
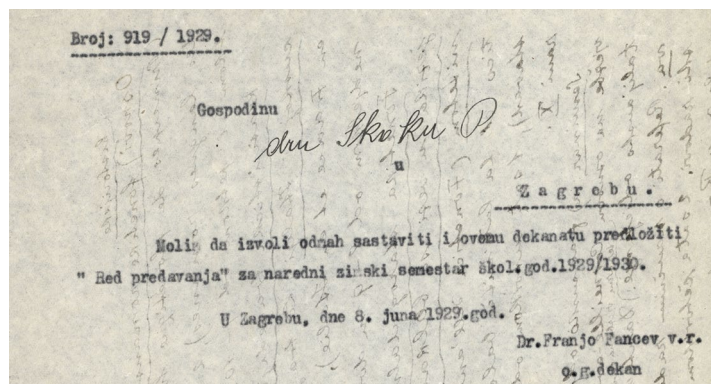
Sustav je studiranja od samih početaka na Mudroslovnome fakultetu omogućavao slušanje najrazličitijih kolegija u istome semestru. Studenti su morali upisivati najmanje 20 sati predavanja i seminara tjedno, tj. pet do deset kolegija, te je postojala široka mogućnost kombiniranja studija i predmeta iz pojedinih struka. Studenti su upisivali predmete iz glavne i sporedne struke te iz njih ciklički slušali predavanja. Obično se birala jedna, dvije ili tri studijske grupe. Svi su morali slušati obavezne opće predmete, primjerice iz pedagogije, ali su imali i široku lepezu izbora dodatnih kolegija koje su pohađali po vlastitu izboru. Postojala je kategorija gosta-slušaca, što su studenti koji su prema vlastitu afinitetu slušali neka predavanja ne upisujući ih u indeks.

Od osnutka Mudroslovni je fakultet bio podijeljen na dva dijela (Filozofičko-historički i Matematičko-prirodoslovni), unutar kojih je i odjel lektorata za žive jezike, što se reflektiralo i u strukturi reda predavanja prvih 70 godina. Tako se od 1886/87. izdvajaju: a) Filozofičko-historički odio, b) Matematičko-naravoslovni odio, c) Čitanje lektora (uz njemački već od 1876, mađarski od 1884/85, te ruski, češki, talijanski i francuski). Osnivanjem Farmaceutskog i Šumarskog odjela red predavanja donosi petodijelnu strukturu: a) Filozofičko-historički odio, b) Matematičko-naravoslovni odio, c) Šumarski odio (od 1901. Kr. šumarska akademija), d) Farmaceutički tečaj, e) Živi jezici i vještine (njemački, mađarski, ruski, talijanski, francuski i engleski jezik te stenografija).

Krajem 19. stoljeća predavali su se ovi predmeti: teoretička i praktična filozofija, posebni filozofički nauci, pedagogika, opća povijest, hrvatska i ugarska povijest s osobitim obzirom na austrijsku i ugarsku povijest, pomoćne povijesne znanosti s osobitim obzirom na domaću povijest, arheologija, povijest umjetnosti, geografija, slavenska filologija, hrvatski ili srpski jezik i književnost, klasična filologija latinska, klasična filologija grčka, matematika, fizika, zoologija, fiziologija, poredbena anatomija, botanika, mineralogija, geologija i

GODINE 1920-e I 1930-e

Ubrzo nakon promjene imena Filozofski fakultet (1926) Uredbom Filozofskog fakulteta Sveučilišta Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu P. Br. 5571 od 6. travnja 1928. dobiva nov organizacijski oblik. Uredba Aleksandra I. kralja Srba, Hrvata i Slovenaca proglašena na sjednici Fakultetskog savjeta 12. svibnja 1928. propisuje zadatak Filozofskoga fakulteta (čl. 1): a) da obrađuje nauku i sprema stručne radnike na njoj, b) da sprema nastavnike za pojedine njene grane. U čl. 2. navodi se 35 znanosti i znanstvenih grana koje se predaju na Fakultetu: 1. teorijska filozofija (logika i teorija saznanja, psihologija, historija filozofije); 2. praktična filozofija (etika i sociologija, estetika); 3. pedagogika (teorijska i praktična) s historijom pedagogike; 4. matematika (analiza, algebra i teorija brojeva); 5. geometrija (s deskriptivnom geometrijom); 6. primijenjena matematika (mehanika, teorijska fizika, nebeska mehanika); 7. astronomija (teorijska i praktična); 8. meteorologija i geofizika (u Uredbi redovito stoji oblik *metereologija*); 9. fizika; 10. kemija (neorganska i organska, fizikalna i farmaceutska); 11. farmakognozija s farmakokemijom; 12. mineralogija s petrografijom; 13. botanika (morfologija i fiziologija, sistematika i geobotanika); 14. zoologija opća i sistematska, uporedna anatomija i fiziologija; 15. geologija s paleontologijom; 16. geografija (fizička geografija i antropogeografija s regionalnom geografijom); 17. etnologija sa etnografijom; 18. hrvatski jezik s ostalim južnoslavenskim jezicima; 19. uporedna gramatika indoevropskih jezika; 20. historija hrvatske i srpske književnosti s ostalim književnostima južnoslavenskim; 21. slavenska filologija; 22. klasična filologija (grčka i latinska); 23. romanska filologija (s osobitim obzirom na francuski i talijanski jezik i književnost); 24. germanska filologija (s osobitim obzirom na njemački jezik i književnost); 25. orijentalna filologija; 26. uporedna književnost s teorijom književnosti; 27. narodna historija; 28. historija starog vijeka; 29. historija srednjega vijeka; 30. historija novoga vijeka; 31. bizantologija; 32. pomoćne historijske nauke; 33. arheologija; 34. historija umjetnosti i kulture; 35. historija muzike. Nadalje lektori će predavati sljedeće jezike: ruski, ukrajinski, poljski, češki, francuski, njemački, engleski, talijanski, rumunjski, mađarski, turski, albanski.



Dopis profesora Petra Skoka dekanu o onome što će predavati sljedeće 1929/30. godine.

Vanredni profesor dr. Milovan Gavazzi :
Opća etnologija (Narodi i kulture Australije
i Oceanije), 2 sata - po dogovoru.
Života i kultura Praslavena (oblikovna kultura i
socijalni život), 1 sat - po dogovoru.
Etnografska struktura Balkana, 1 sat -
 po dogovoru.
Seminarske vježbe, 2 sata - po dogovoru.

 Predavanja za zimski semestar 1929/30.

Dopis profesora Milovana Gavazzija dekanu o onome što će predavati sljedeće 1929/30. godine.

Uredbom se također predviđa osnivanje novih katedara, seminara i zavoda po rješenju Savjeta Filozofskog fakulteta i odobrenju Ministarstva prosvjete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Beogradu. Međutim neke od predviđenih katedara nisu bile otvorene u staroj Jugoslaviji, a neke ni do danas. Prema Uredbi trebalo je da na Filozofsko-historijskom odjelu djeluje 12 seminara, no neki su postojali samo na papiru. Tada se primjerice nisu mogli otvoriti seminari za orijentalnu filologiju, bizantologiju, komparativnu književnost i arbanološki seminar jer za te struke nije bilo nastavnika. Nasuprot tomu seminari onih struka koje su predavane na više katedara počeli su još krajem 19. stoljeća osnivati odsjeke. U okviru seminara osnivaju se kasnije i priručne knjižnice.

Procedura izrade izvedbenoga plana (pr)opisana je u čl. 4. Uredbe: na kraju svakoga semestra svaki je nastavnik dužan izvijestiti dekana o čemu će idućega semestra predavati i kakve će vježbe držati. Na tome Fakultetski savjet utvrđuje opći semestralni raspored, koji se objavljuje u sveučilišnome programu predavanja.

Uredba iz 1928. unijela je znatne promjene u strukturu studija: stvoreno je 30 studijskih grupa, svaka s trima predmetima: A, B i C. Svaki od tih predmeta studirao se u različitu opsegu: A-predmet osam semestara, B-predmet šest semestara i C-predmet četiri semestra. Za svaki se predmet polagao i zaseban ispit te diplomski ispit iz cijele studijske grupe koji se mogao polagati u trima rokovima: zimski u veljači, ljetni u lipnju i jesenski u listopadu. Studijske su grupe sljedeće:

- I. Grupa za Teorijsku matematiku: A) Teorijska matematika, B) Racionalna mehanika i uz to: ili Teorijska fizika, ili Nebeska mehanika, ili Filozofija (Historija filozofije, Psihologija, Logika), C) Fizika, ili Teorijska astronomija, ili Deskriptivna geometrija;
- II. Grupa za Primijenjenu matematiku: A) Racionalna mehanika, Nebeska mehanika, Teorijska fizika ili Deskriptivna geometrija, B) Teorijska matematika, C) Fizika i Praktična astronomija;
- III. Astronomska grupa: A) Astronomija (Teorijska i Praktična) i Nebeska mehanika, B) Teorijska matematika, C) Racionalna mehanika, Fizika i Meteorologija;
- IV. Fizikalna grupa: A) Fizika, B) Racionalna mehanika i Teorijska fizika, C) Osnovi više matematike, Kemija i uz to: Meteorologija ili Praktična astronomija;
- V. Fizikalno-kemijska grupa: A) Fizika, B) Fizikalna kemija, C) Osnovi više matematike, Osnovi racionalne mehanike, Teorijska fizika i Kemija;

- VI. Kemijsko-fizikalna grupa: A) Fizikalna kemija, B) Fizika i Kemija, C) Osnovi više matematike, Mineralogija i Meteorologija;
- VII. Kemijska grupa: A) Kemija, B) Fizika, C) Fizikalna kemija, Osnovi više matematike, Mineralogija i jedna prirodopisna nauka;
- VIII. Mineraloško-geološka grupa: A) Mineralogija s petrografijom i Geologija s paleontologijom, B) Kemija, C) Botanika sa zoologijom i fizikom ili Botanika sa zoologijom i fizičkom geografijom;
- IX. Biološka grupa: A) Botanika i zoologija, B) Geologija s paleontologijom, C) Kemija s mineralogijom;
- X. Biogeografska grupa: A) Botanika i zoologija, B) Geografija, C) Geologija s paleontologijom i petrografijom;
- XI. Biokemijska grupa: A) Botanika i zoologija, B) Kemija s fizikalnom kemijom i biokemijom ili Filozofija (Historija filozofije, Psihologija i Logika), C) Fizika;
- XII. Fizičkogeografska grupa: A) Geografija, B) Geologija s petrografijom i mineralogijom, C) Fizika i Geofizika;
- XIII. Antropogeografska grupa: A) Geografija, B) Etnologija s etnografijom ili Opća historija, C) Narodna historija;
- XIV. Grupa za Narodni jezik: A) Hrvatski jezik sa staroslavenskim jezikom, B) Historija južnoslavenske književnosti i teorija književnosti, ili Usporedna gramatika indoevropska ili slavenska, ili Latinski ili Grčki jezik s književnošću, ili Francuski ili Talijanski jezik s književnošću, ili Njemački jezik s književnošću, ili Filozofija (Historija filozofije, Psihologija i Logika), C) Historija južnoslavenske književnosti (za one koji je nemaju pod B), jedan slavenski jezik, Narodna historija i uz to: jedan klasični (za one koji ga nemaju pod B), ili orijentalni jezik s književnošću, ili jedan moderni jezik (francuski, njemački, engleski, talijanski), ili Usporedna gramatika slavenska ili indoevropska (za one koji je nemaju pod B);
- XV. Grupa za Narodni jezik i književnost: A) Historija južnoslavenske književnosti, B) Hrvatski jezik sa staroslavenskim, C) Narodna historija i jedan slavenski jezik i uz to: jedan klasični ili orijentalni jezik s književnošću ili jedan moderni jezik (francuski, njemački, engleski, talijanski);
- XVI. Grupa za Narodnu književnost: A) Historija južnoslavenske književnosti, B) Usporedna književnost s teorijom književnosti, ili Filozofija (Historija filozofije, Psihologija i Logika), ili Latinski ili Grčki jezik s književnošću, ili Francuski, ili Talijanski, ili Njemački jezik s književnošću, C) Hrvatski jezik sa staroslavenskim, Narodna historija i uz to: jedan slavenski jezik ili jedan klasični ili moderni jezik (za one koji tih jezika nemaju pod B);
- XVII. Slavenska grupa: A) Ruski ili Češki ili Poljski jezik i književnost, B) Hrvatski jezik sa staroslavenskim, C) Usporedna gramatika slavenskih jezika, historija južnoslavenske književnosti i jedan moderni jezik;
- XVIII. Klasična grupa: A) Klasični jezici s njihovim književnostima, B) Historija staroga vijeka i uz to: Klasična arheologija, ili Bizantologija, ili Hrvatski jezik sa staroslavenskim, ili Francuski ili Talijanski ili Njemački jezik s književnošću, ili Filozofija (Historija filozofije, Psihologija i Logika), C) Narodna

- historija, ili Historija južnoslavenske književnosti, ili Etnologija s etnografijom, ili Hrvatski ili jedan moderni jezik (za one koji ga nemaju pod B);
- XIX. Orijentalna grupa: A) Orijentalna filologija, B) Narodna historija, C) Hrvatski jezik i južnoslavenska književnost;
- XX. Romanska grupa: A) Francuski jezik i književnost sa starim francuskim ili Talijanski jezik i književnost, B) Uporedna književnost s teorijom književnosti, ili Uporedna gramatika romanskih jezika, ili Njemački jezik i književnost, ili Latinski jezik i književnost, ili Hrvatski jezik sa staroslavenskim, ili Filozofija (Historija filozofije, Psihologija i Logika), C) Južnoslavenska književnost i Latinski jezik (za one koji ga nemaju pod B) i jedan slavenski jezik (za one koji pod B imaju Hrvatski jezik);
- XXI. Germanska grupa: A) Njemački jezik i književnost sa starim njemačkim ili Engleski jezik i književnost sa starim engleskim, B) Uporedna književnost s teorijom književnosti, ili Uporedna gramatika indoevropskih jezika, ili Hrvatski jezik sa staroslavenskim, ili Latinski ili Grčki jezik i književnost, ili Francuski ili Talijanski jezik i književnost, ili Filozofija (Historija filozofije, Psihologija i Logika), C) Historija južnoslavenske književnosti i uz to: Narodna historija, ili Hrvatski jezik, ili Njemački jezik, ili Engleski jezik (za one koji ih nemaju pod B), ili Francuski ili Talijanski jezik i jedan slavenski jezik (za one koji pod B imaju Hrvatski jezik);
- XXII. Grupa za Narodnu historiju: A) Narodna historija, B) Opća historija, C) Pomoćne historijske nauke, Historija južnoslavenske književnosti, jedan klasični jezik i uz to: Historija umjetnosti, ili Hrvatski jezik, ili jedan slavenski, ili jedan moderni jezik, ili Etnologija s etnografijom, ili Klasična arheologija;
- XXIII. Grupa za Opću historiju: A) Opća historija, B) Narodna historija, C) Pomoćne historijske nauke i jedan klasični jezik i uz to: Geografija, ili Etnologija s etnografijom, ili Historija umjetnosti i kulture;
- XXIV. Grupa za Bizantologiju: A) Bizantologija, B) Opća historija ili klasični jezici s književnošću, C) Historija južnoslavenske književnosti, ili Narodna historija, ili Klasična arheologija;
- XXV. Grupa za Historiju umjetnosti i kulture: A) Historija umjetnosti i kulture s klasičnom arheologijom, B) Opća ili Narodna historija, C) Narodna historija (za one koji pod B imaju opću) ili Opća historija (za one koji pod B imaju Narodnu) i uz to jedan moderni jezik;
- XXVI. Grupa za Uporednu književnost: A) Uporedna književnost s teorijom književnosti, B) jedan klasični i jedan moderni jezik s književnošću, C) Opća historija i uz to: Historija umjetnosti i kulture ili Historija muzike;
- XXVII. Etnološka grupa: A) Etnologija s etnografijom, B) Hrvatski jezik sa staroslavenskim, ili Historija južnoslavenske književnosti, ili Opća historija, ili klasični jezici s njihovim književnostima, ili Narodna historija, ili Geografija, C) Geografija ili Opća historija (za one koji je nemaju pod B) ili Hrvatski jezik (za one koji ga nemaju pod B) i uz to: Historija južnoslavenske književnosti, ili jedan klasični jezik, ili Klasična arheologija;
- XXVIII. Filozofijska grupa: A) Psihologija, logika i teorija spoznanja, Historija filozofije, B) Etika i estetika, C) Osnovi više matematike, ili Fizika i Kemija, ili Opća zoologija, ili Opća botanika, ili Opća biologija, ili jedan klasični jezik s književnošću, ili narodni ili jedan moderni jezik s književnošću, ili Historija ili Geografija;

XXIX. Psihologijska grupa: A) Psihologija opća i eksperimentalna, B) Fiziologija, Logika, Historija filozofije, C) Osnovi više matematike, ili Fizika i Kemija, ili Opća zoologija, ili Opća botanika, ili Opća biologija ili jedan klasični jezik s književnošću, ili narodni ili jedan moderni jezik s književnošću, ili Historija, ili Geografija;

XXX. Pedagogijska grupa: A) Opća pedagogija s metodikom i psihologijom, B) Logika, estetika i historija filozofije, C) Osnovi više matematike, ili Fizika i Kemija, ili Opća zoologija, ili Opća botanika, ili Opća biologija, ili jedan klasični jezik s književnošću, ili narodni ili jedan moderni jezik s književnošću, ili Historija, ili Geografija.



Izgled diplome Filozofskoga fakulteta u vrijeme Kraljevine Jugoslavije, diploma je široka 66 cm i visoka 50 cm.

Uz navedenu tropredmetnost određen je i zajednički skup općih predmeta obavezan za sve (izuzevši grupe XXVIII–XXX i one gdje Filozofija dolazi pod B): minimalno dva semestra slušati predavanja iz Filozofije, Psihologije, Logike, Pedagogije i Didaktike.

GODINE 1940-e I 1950-e

Odvajanjem Prirodoslovno-matematičkog odjela u samostalan fakultet (1946) XXIX. Psihologijska grupa privremeno je u nastavnome planu toga Fakulteta, ali se već 1949/50. ponovno vraća Filozofskom. Nakon 20 godina tropredmetnih (A, B, C) usmjerenih kombinacija u studijskim grupama slijedi reformska reorganizacija nastavnoga plana, koji je 21. rujna 1948. propisao Komitet za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole NR Hrvatske u suglasnosti s Komitetom za škole i nauku Vlade FNRJ. Nastava je organizirana u 11 studijskih (jednopedmetnih) grupa, tj. svaka je od njih davala cjelovito obrazovanje iz jedne struke premda su zapravo dijelom organizirane na temelju usmjerenih kombinacija predmeta iz 1928. godine. To su: I. Filozofija, II. Pedagogija, III. Narodna i opća povijest, IV. Povijest umjetnosti i kulture, V. Arheologija, VI. Etnologija, VII. Narodni jezik i književnost, VIII. Ruski jezik i književnost, IX. Romanistika, X. Germanistika, XI. Klasična filologija. U nastavnome planu 1949/50. grupa Ruski jezik i književnost postaje Slavistička, a pridodaje se i XII. Psihologija. U toj se reformi uspostavlja i struktura studijskih grupa: 1. kolegiji struke/jezgra, 2. pedagoški predmeti (opća pedagogija, metodika, seminar za opću pedagogiju, seminar za praktičnu pedagogiju), 3. Ruski jezik i Strani jezik (francuski, engleski, njemački ili talijanski), 4. opći predmeti: Osnovi marksizma-lenjinizma, Politička ekonomija, Povijest filozofije. Od 1949/50. uvodi se Latinski tečaj u trajanju od dva semestra za studente koji u maturalnoj diplomi nemaju ocjenu iz tog predmeta. Komitet za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole propisao je 1950. novi nastavni plan i program kojim je na svim grupama, izuzevši romansku i germansku, uvedena nastava stranoga jezika (engleski, ili njemački, ili ruski, ili španjolski, ili talijanski jezik).

Pred kraj prve generacije tog reformiranog programa uslijedila je 1952/53. nova reforma i reorganizacija nastavnoga plana, kojom se dijelom vraća struktura uspostavljena tradicijom (i Uredbom iz 1928. godine), uveden je naime dvopredmetni studij srodnih studijskih grupa, ali je i dalje zadržano postojećih 12 studijskih grupa. Prema tom planu student je uz osnovnu studijsku grupu, prvi glavni predmet, mogao vezati studij neke od srodnih studijskih grupa kao drugi glavni predmet, koji se studirao u smanjenu opsegu od šest semestara, što odgovara prijašnjoj strukturi A-predmeta i B-predmeta. Usto je uvedena obavezna Predvojnička obuka u svim semestrima. Struktura je dvopredmetnih studijskih grupa sljedeća: 1. glavni predmet, 2. drugi glavni predmet, 3. pomoćni predmeti, 4. opći predmeti. Iznimka je Klasična grupa, s dvama glavnim predmetima: 1. glavni predmeti: Grčki jezik i književnost; Latinski jezik i književnost (svih osam semestara); 2. pomoćni predmeti: Klasična arheologija (prvi i drugi semestar); Grčka i rimska povijest (treći i četvrti semestar); 3. opći predmeti: Opća pedagogija (treći i četvrti semestar); Metodika (peti i šesti semestar); Predvojnička obuka (svih osam semestara); 4. neobavezni predmet: Osnovi marksizma-lenjinizma (prva četiri semestra). Većina je studijskih grupa bila organizirana samo kao dvopredmetna, dok su Pedagoška, Psihologijska, Historijska te grupa za Hrvatski ili srpski jezik i jugoslavensku književnost bile i jednopredmetne s ovom strukturom: 1. glavni predmet; 2. pomoćni predmet; 3. opći predmeti (Strani jezik, Predvojnička obuka); 4. neobavezan predmet (Osnovi marksizma-lenjinizma; prva četiri semestra).

Već nakon dvije godine rađena je 1954/55. nova reforma studijskih programa na temelju osnovnih načela uvođenja slobodne dvopredmetnosti: 1. u načelu sve su studijske grupe dvopredmetne; 2. svaki predmet koji se predaje na Fakultetu kao glavna struka može biti i I. i II. glavni predmet studija; 3. povezivanje predmeta vršit će se slobodno, uzevši kao temelj afinitet pojedinih predmeta i potrebe prakse; 4. izuzetke od načela iznesenih u točkama 1, 2. i 3. može iz opravdanih razloga odobriti nastavnički savjet Fakulteta odobravajući u individualnim slučajevima drugi način povezivanja nego što je predviđeno nastavnim planom i odobravajući da neke grupe mogu biti i jednopredmetne. Slobodno povezivanje studijskih grupa (prvi A-predmet studira se osam semestara i drugi B-predmet šest semestara) potvrđeno je i u Statutu Fakulteta. Premda je većina studijskih grupa bila organizirana samo kao dvopredmetna, i ovom su reformom Pedagoška, Psihologijska, Historijska i grupa za Hrvatski ili srpski jezik i jugoslavensku književnost bile i jednopredmetne. Struktura je grupa ostala ista: 1. glavni predmet, 2. glavni predmet, 3. pomoćni predmeti, 4. opći predmeti. Sve grupe upisuju obvezatno Predvojničku obuku (I–VIII) te Opću pedagogiju (V–VI) i Metodiku (VII–VIII), osim II. Pedagoške grupe. Sve grupe osim I. Filozofske mogu kao fakultativan upisivati predmet Osnove društvenih nauka (I–IV). Međutim sudeći prema propisima za 2. glavni predmet, kod većine grupa izbor jest velik, ali je ipak određen, samo je neke grupe moguće kombinirati gotovo sa svima. Očito je i takva ne posve potpuna slobodna dvopredmetnost izazivala bojazan jer se već sljedeće 1955/56. akademske godine u uvodnim uputama donose savjeti studentima za izbor studijske grupe, da imaju u vidu sljedeće: „Između 12 studijskih grupa, koje su predviđene u nastavnom planu imade takovih koje kad se diplomiraju daju punu mogućnost za zaposlenje u srednjim školama i takovih, koje daju stručnjake, koji će uglavnom biti zaposleni izvan srednjih škola. Svršeni slušači ovih posljednjih teže nalaze zaposlenje. Ako su prisiljeni, da dođu na srednje škole, predaju uglavnom predmete koji im nisu glavna struka. Punu mogućnost za rad u srednjoj školi daje IV. (povijesna), VIII. (za hrvatski ili srpski jezik i jugoslavensku književnost), X. (romanska), XI. (germanska) i XII. (klasična) grupa. Slušači I. (filozofske) i III. (psihološke) grupe moraju uglavnom na srednjim školama predavati drugi glavni predmet. Ako kombiniraju kao I. i II. glavni predmet oba vanškolska predmeta, teško će se uopće zaposliti. Slušači II. (pedagoške) grupe određeni su uglavnom za učiteljske škole, odgajališta, domove itd. Kandidati koji diplomiraju V. (povijest umjetnosti), VI. (arheološku), ili VII. (etnološku) grupu ne mogu se sa svojom strukom namjestiti u srednjoj školi. Mogućnost za namještenje izvan srednjih škola je

relativno malena. Prema tome, neka se za te grupe odlučuju samo oni koji imaju posebne sklonosti za ta područja.“ Isti će se savjeti ponavljati i u narednim godinama.

Nova je studijska grupa, XIII. Komparativna književnost, uvedena 1956/57. Te je godine novom reformom zapravo uspostavljena gotovo potpuna slobodna dvopredmetnost jer je odlučeno da sve grupe mogu biti i jednopredmetne i dvopredmetne te da se mogu povezivati u dvopredmetnoj grupi sa svima: a) kao prvi glavni predmet, b) kao drugi glavni predmet (s određenim ograničenjima). Jednopredmetna grupa traje osam semestara, dok se u dvopredmetnoj grupi prvi glavni predmet sluša osam, a drugi glavni predmet šest semestara. S obzirom na organizaciju studija na Filozofskome fakultetu (ciklično održavanje većega dijela kolegija) upisivanje pojedinih predmeta u pojedinim semestrima određuju nastavni programi pojedinih grupa, kao i redoviti red predavanja. Filologije se nastavljaju razvijati i u narednim godinama, te je 1959/60. uvedena još jedna studijska grupa: Poredbena lingvistika (već od 1960/61. Opća lingvistika, od 2001/02. Lingvistika).

GODINE 1960-e I 1970-e

Kako bi bilo što više visokoobrazovanih, od 1948. godine inzistira se na izvanrednome studiju. Regularan je Uredbom o izvanrednom studiranju, koja je objavljena u *Službenom listu* FNRJ br. 59. od 18. listopada 1950. Izvanredni studij za sve grupe uvodi se 1960/61. godine.

Redovni studij obuhvaća nastavu II. i III. stupnja: nastava II. stupnja traje osam, a nastava III. stupnja (poslijediplomska) četiri semestra. Što se tiče upisa, 1960/61. u prvu se godinu mogu upisati samo dvopredmetne grupe. Jednopredmetnu I. Filozofsku grupu mogu i u prvu godinu upisati slušači koji su već završili jedan fakultet. Promjena drugoga glavnog predmeta ili grupe odobrava se samo do upisa u drugi semestar. Zanimljivo je pogledati statistiku upisanih 1960/61. godine te odnos velikih i malih grupa: VIII. grupa Hrvatsko-srpski jezik i jugoslavensku književnost ima sveukupno redovnih i izvanrednih studenata 796, XI. Germanska 583, X. Romanska 295, IV. Historijska 275, III. Psihologija 125, XIII. Komparativna književnost 117, V. Povijest umjetnosti 114, II. Pedagogija 112, I. Filozofija 56, VII. Etnologija 21, IX. Slavistika 18, VI. Arheologija 16, XII. Klasična filologija 7.

Nakon preseljenja na novu adresu u novoizgrađenu zgradu u ulici Đure Salaja b.b. od 1961/62. godine uslijedilo je vrijeme golemo rasta i nastavnoga kadra i broja studenata te rast broja studijskih programa. Također se od 1963/64. organizira nastava III. stupnja (traje četiri semestra) ovih smjerova: I. smjer književnosti za jugoslavenske književnosti, te za rusku, francusku, talijansku, englesku, njemačku i komparativnu književnost; II. smjer lingvistike za hrvatskosrpski, ruski i engleski jezik te za romanistiku, indoeuropeistiku i opću lingvistiku; III. smjer etnologije. Prema Pravilniku o organizaciji nastave III. stupnja kandidat se može prijaviti na studij predmeta koji je diplomirao kao prvi glavni, u iznimnim slučajevima Fakultetsko vijeće može odobriti upis i za struku koja je studirana kao drugi glavni predmet ili upis kandidata koji su diplomirali bilo koju struku.

Usmjerena izbornost u dvopredmetnim kombinacijama pokušava se 1963/64. uvesti za 17 studijskih grupa koje se izvode od te godine. Studijske se grupe povezuju na sljedeći način:

1. Filozofija se povezuje s Engleskim jezikom i književnošću, Francuskim, Njemačkim, Ruskim, Talijanskim i Indologijom;
2. Pedagogija se povezuje s Francuskim, Engleskim, Ruskim i Njemačkim;

3. Psihologija se povezuje s Engleskim, Francuskim, Njemačkim, Ruskim i Pedagogijom;
4. Povijest se povezuje s Arheologijom, Povijesti umjetnosti, Filozofijom, Klasičnim jezicima;
5. Povijest umjetnosti povezuje se s Njemačkim, Francuskim, Engleskim, Ruskim i Talijanskim;
6. Arheologija se povezuje s Klasičnim jezicima, Njemačkim, Engleskim, Francuskim, Ruskim i Talijanskim;
7. Etnologija se povezuje s Njemačkim, Engleskim, Francuskim, Ruskim i Talijanskim;
8. Jugoslavenski jezici i književnosti povezuju se s Komparativnom književnošću, Filozofijom, Njemačkim, Engleskim, Talijanskim, Ruskim i Klasičnim jezicima;
9. Slavenški jezici i književnosti povezuju se s Jugoslavenskim jezicima i književnostima, Njemačkim, Francuskim, Talijanskim, Engleskim, Komparativnom književnošću, Općom lingvistikom, Etnologijom i Indologijom;
10. Talijanski jezik i književnost povezuje se s Francuskim, Engleskim, Njemačkim, Klasičnim jezicima, Filozofijom, Etnologijom, Arheologijom, Povijesti umjetnosti, Komparativnom književnošću, Općom lingvistikom i Indologijom;
11. Francuski jezik i književnost povezuje se s Etnologijom, Povijesti umjetnosti, Arheologijom, Engleskim, Talijanskim, Klasičnim jezicima, Filozofijom, Komparativnom književnošću, Ruskim, Njemačkim, Indologijom i Općom lingvistikom;
12. Njemački jezik i književnost povezuje se s Pedagogijom, Povijesti umjetnosti, Komparativnom književnošću, Filozofijom, Klasičnim jezicima, Engleskim, Francuskim, Ruskim, Općom lingvistikom, Etnologijom, Talijanskim i Indologijom;
13. Engleski jezik i književnost povezuje se s Njemačkim, Etnologijom, Francuskim, Talijanskim, Klasičnim jezicima, Filozofijom, Povijesti umjetnosti, Komparativnom književnošću, Arheologijom, Ruskim, Općom lingvistikom i Indologijom;
14. Klasični jezici samo su jednopredmetna grupa;
15. Komparativna književnost povezuje se s Ruskim, Engleskim, Njemačkim, Francuskim, Talijanskim, Klasičnim jezicima, Općom lingvistikom i Indologijom;
16. Opća lingvistika povezuje se s Engleskim, Francuskim, Njemačkim, Talijanskim, Ruskim i Komparativnom književnošću;
17. Indologija se povezuje s Engleskim, Njemačkim, Francuskim, Ruskim, Talijanskim, Filozofijom i Komparativnom književnošću.

Nova društvena studijska grupa Sociologija uvodi se 1964/65. godine.

Tih se godina uspostavlja pravilo da samo oni koji su završili odgovarajuću školu s odličnim uspjehom mogu u prvome semestru upisati jednopredmetnu Povijest, jednopredmetnu Arheologiju te Jugoslavenske jezike i književnosti.

Nova je reorganizacija povezivanja studijskih grupa uspostavljena već 1966/67. godine, i to dopuštanjem svih vrsta kombinacija: prvi (A) predmet (traje četiri godine), drugi (B) predmet (traje tri godine), jednopredmetni (traje četiri godine). Svi se studiji mogu povezivati i kao prvi (A) predmet i kao drugi (B) predmet, a neki i kao jednopredmetni, ali ne u tom slučaju s B-predmetom. Većina studija izvodi se kao A i/ili B, dok je Psihologija A i jednopredmetna, a Povijest, Klasična filologija, Pedagogija i Arheologija postoje i kao A-predmet, i kao B-predmet, i kao jednopredmetni. Od te se akademske godine izvodi još jedan novi studij – Teoretska i eksperimentalna fonetika (od 1972/73. Teorijska i primijenjena fonetika, od 1977/78. Fonetika). Takva je struktura studijskih programa do 1976/77. godine:

1. Filozofija A i B;
2. Pedagogija A, B i jednopredmetna;
3. Psihologija A i jednopredmetna;
4. Arheologija A, B i jednopredmetna;
5. Povijest umjetnosti A i jednopredmetna;
6. Povijest A, B i jednopredmetna;
7. Etnologija A i B;
8. Jugoslavenski jezici i književnosti A i B;
9. Klasična filologija B i jednopredmetna;
10. Grčki jezik B;
11. Latinski jezik B;
12. Slavenski jezici A (ruski), Slavenski jezici B (ruski), Slavenski jezici B (češki i poljski);
13. Francuski jezik i književnost A i B;
14. Talijanski jezik i književnost A i B;
15. Njemački jezik i književnost A i B;
16. Engleski jezik i književnost A i B;
17. Komparativna književnost A i B;
18. Opća lingvistika A i B;
19. Indologija A, B a) sa sanskrtom i B b) s hindijem;
20. Sociologija A;
21. Teorijska i primijenjena fonetika B;
22. Španjolski B.

Od ak. god. 1977/78. uvodi se nova struktura studijskih programa: dvopredmetni studij A1 i A2, B-predmet i jednopredmetni studij. Na taj način svi studijski programi postaju ravnopravni četverogodišnji studiji. To znači da se dotadašnji trogodišnji studiji koji su se izvodili kao B-predmeti po novome izvode kao četverogodišnji studiji A1 ili A2: Grčki jezik, Latinski, Češki, Poljski, Španjolski i Fonetika. Jedino se novi studij Društveno-humanistička informatika uz četverogodišnji program izvodi i kao trogodišnji stari B-predmet. Novi je četverogodišnji studij te godine i Marksizam i samoupravni socijalizam, koji se izvodio samo nekoliko godina. Trogodišnji studiji (B-predmeti) još se neko vrijeme pojavljuju u nastavnim planovima, ali postupno prevladavaju ravnopravni dvopredmetni studiji A1 i A2 (uz neke jednopredmetne). Uvođenjem novih studija, koji su upisuju uz četverogodišnji studij na trećoj i četvrtoj godini, uvodi se i praksa dvogodišnjega studiranja: Bibliotekarstvo (od 1978/79), Portugalski jezik i književnost (od 1982/83), Sinologija (tečaj kineskoga jezika 1984/85–1985/86), Informacijske znanosti (od 1984/85) i dr.

Godina 1970-ih bio je na većini studijskih programa uveden i Hrvatski jezik (umjesto Hrvatskosrpskog jezika, koji je uveden za dio programa početkom 1960-ih godina), u zajedničku skupinu općih predmeta uz Svjetski jezik, Osnove narodne obrane, Sistematsku pedagogiju, Sistematsku psihologiju, Uvod u sociologiju, Didaktiku i Metodiku. Na kojima nije, slušao se Latinski jezik (npr. na Povijesti umjetnosti i Arheologiji), dok su se na nekim studijima (npr. na Francuskom) slušali i Hrvatski i Latinski. Komparativna je pak književnost uz Hrvatski jezik propisivala dva svjetska jezika.

Tjelesna i zdravstvena kultura postaje obavezan predmet od 1980/81. godine.

GODINE 1980-e I 1990-e

U okviru samoupravne reorganizacije Fakulteta godine 1979/80. osniva se OOUR Humanističke i društvene znanosti, a godine 1981. i OOUR Pedagogijske znanosti. Na tom se drugom Odjelu izvode četverogodišnji studij Pedagogija i dvogodišnji studiji Predškolski odgoj, u Čakovcu Predškolski odgoj i Razredna nastava, u Petrinji također Predškolski odgoj i Razredna nastava. Sastavni je dio tog Odjela i Odsjek za pedagoško osposobljavanje, koji izvodi nastavu iz predmeta zajedničkih programskih osnova na svim nastavničkim fakultetima Sveučilišta. To su predmeti: Opća pedagogija, Psihologija odgoja i obrazovanja i Didaktika za Filozofski fakultet, Prirodoslovno-matematički fakultet, za Studij proizvodno tehničkog odgoja, Fakultet za fizičku kulturu, Fakultet za defektologiju i za Muzičku akademiju. Od 1993. godine dva dijela Fakulteta mijenjaju naziv: Filozofski fakultet – Humanističke i društvene znanosti i Filozofski fakultet – Pedagogijske znanosti. Kada su 1998. iz tog drugog dijela (Pedagogijske znanosti) utemeljene Učiteljska akademija (od 2006. Učiteljski fakultet), Visoka učiteljska škola u Čakovcu i Visoka učiteljska škola u Petrinji, studij pedagogije ponovno je vraćen jedinstvenomu Filozofskom fakultetu.

Na nekim se studijskim programima već 1970-ih godina počinju profilirati smjerovi (npr. na Francuskom jeziku i književnosti: nastavnički i stručno-istraživački smjer). Međutim reformom 1981/82. na studijskim su grupama uspostavljena dva profila – nastavnički i kulturološki – prema kojima je određena struktura izvedbenoga plana te su predmeti podijeljeni na: 1. opće i zajedničke programske osnove te 2. stručne programske osnove (jezgra struke). Opće programske osnove za oba profila (nastavnički i kulturološki) na prvoj i drugoj godini tijekom 1980-ih uključuju: Marksizam i suvremeni socijalizam, Socijalizam i samoupravljanje (u okviru tog predmeta upisuju se sljedeće kolegije: Teorija duhovnog stvaranja, Marksizam i povijesne znanosti /za studente povijesti, etnologije i arheologije/, Ličnost i suvremeno društvo /za studente psihologije i

informatologije/), Općenarodna obrana i društvena samozaštita, Tjelesni odgoj (Tjelesna i zdravstvena kultura), Strani jezik (od 1987/88. Strani jezik u funkciji struke) i Latinski tečaj. Napomena uz stručne programske osnove: studenti koji upisuju obrazovne profile za nastavnička zanimanja i adekvatne zajedničke stručne programske osnove dužni su u okviru stručnih programskih osnova svoje studijske grupe upisati metodiku nastave predmeta koji studiraju. Zajedničke osnove za nastavnički profil čine: Opća pedagogija, Psihologija odgoja i obrazovanja, Sociologija odgoja i obrazovanja te Didaktika. Zajedničke osnove za kulturološki profil: Kultura govorenja i pisanja te od 1984/85. Uvod u društveno-humanističku informatologiju i Metodologija znanstvenog rada. Studenti koji studiraju jedan od modernih jezika ne upisuju Strani jezik, a studenti filozofije i sociologije ne upisuju Marksizam.

S političkim promjenama početkom 1990-ih mijenjaju se i opće programske osnove te od 1991/92. uključuju ove predmete: Uvod u filozofiju ili Uvod u sociologiju (po odluci Vijeća odsjeka), Strani jezik u funkciji struke (ruski, engleski, francuski, njemački, talijanski), Tjelesna i zdravstvena kultura. Zajedničke stručne osnove za nastavnička zanimanja ne mijenjaju se bitno osim što je u nekim godinama Sociologija odgoja i obrazovanja stavljena u izbornost. Za nenastavnički smjer izabire se jedan predmet za dva semestra po 2 sata do treće godine: Uvod u filozofiju, Uvod u društveno-humanističku informatologiju, Metodologija znanstvenog rada, Kultura hrvatskog jezika, Retorika, Uvod u sociologiju kulture te od 1999/2000. Uvod u primijenjenu psihologiju i Govorništvo, dok se dodatno može izabrati Strani jezik – druga godina učenja (nastavak) jezika struke iz skupine svjetskih jezika ili prva godina učenja nekog od jezika na Fakultetu koji ne pripadaju u gornju skupinu (bugarski, češki, japanski, hebrejski, hindi, kineski, mađarski, makedonski, nizozemski, norveški, novogrčki, poljski, portugalski, slovački, slovenski, švedski, turski, ukrajinski).

Od 1986/87. pa sve do 2004/05. nastavni se plan u redu predavanja donosi prema stručnim programskim osnovama, odnosno obrazovnim profilima (jednopedmetni /1p/ i dvopedmetni /2p/):

1. profesor filozofije dvopedmetni 2p / diplomirani filozof 2p;
2. profesor psihologije 1p / diplomirani psiholog 1p;
3. 3a. profesor sociologije 1p / diplomirani sociolog 1p; 3b. profesor sociologije 2p / diplomirani sociolog 2p;
4. 4a. diplomirani povjesničar 1p; 4b. diplomirani povjesničar 2p;
5. profesor povijesti umjetnosti 2p / diplomirani povjesničar umjetnosti 2p (od 1986/87. do 1990/91. diplomirani historičar umjetnosti / profesor likovne kulture / profesor likovnog odgoja i likovnih umjetnosti);
6. diplomirani arheolog 1p i 2p;
7. diplomirani etnolog 2p;
8. profesor hrvatskog jezika i književnosti 1p i 2p (do 1990/91. profesor hrvatskog ili srpskog jezika i književnosti 1p; od 1997/98. do 2004/05. samo 2p);
9. profesor ruskog jezika i književnosti 2p / diplomirani rusist 2p;
10. profesor češkog jezika i književnosti 2p / diplomirani bohemist 2p;
11. diplomirani polonist 2p (od 1986/87. do 1999/2000. profesor poljskog jezika i književnosti);

12. profesor slavistike (izabrani južnoslavenski jezici i književnosti) 2p / diplomirani slavist (južnoslavenska filologija s izabranim književnostima) 2p;
13. profesor ukrajinskog jezika i književnosti 2p (od 1998/99) / diplomirani ukrajinist 2p;
14. profesor slovačkog jezika i književnosti 2p (od 1998/99) / diplomirani slovakist 2p;
15. profesor francuskog jezika i književnosti 2p / diplomirani romanist 2p;
16. profesor španjolskog jezika i književnosti 2p / diplomirani hispanist 2p;
17. profesor talijanskog jezika i književnosti 2p / diplomirani talijanist 2p;
18. profesor njemačkog jezika i književnosti 2p / diplomirani germanist 2p;
19. 19a. profesor engleskog jezika i književnosti 1p / diplomirani anglist 1p; 19b. profesor engleskog jezika i književnosti 2p / diplomirani anglist 2p;
20. profesor latinskog jezika i rimske književnosti 2p / diplomirani latinist 2p;
21. profesor grčkog jezika i književnosti 2p / diplomirani grecist 2p;
22. diplomirani književni komparatist 2p;
23. diplomirani lingvist 2p (do 2000/01. diplomirani opći lingvist);
24. diplomirani indolog 2p;
25. diplomirani turkolog 2p (od 1995/96);
26. diplomirani hungarolog 2p (od 1995/96. do 1999/2000. profesor mađarskog jezika i književnosti);
27. profesor fonetike 2p;
28. profesor pedagogije 2p;
29. profesor informatologije 2p / diplomirani informatolog 2p, diplomirani bibliotekar 2p, diplomirani arhivist 2p (od 1989/90), diplomirani muzeolog 2p (od 1989/90);
30. informatičar – dodatni dvogodišnji studij;
31. bibliotekar – dodatni dvogodišnji studij;
32. arhivist – dodatni dvogodišnji studij;
33. diplomirani antropolog 2p (od 2000/01);
34. diplomirani luzitanist – slobodni dopunski studij portugalskog jezika i književnosti (od 1982/83);
35. skandinavist – slobodni studij švedskog jezika (od 1987/88);
36. diplomirani teatrolog – dodatni studij teatrologije (od 1997/98);
37. valahist – slobodni studij rumunjskog jezika i književnosti (od 2003/04).

Od 2004/05. uvode se tri slobodna trogodišnja studija: Sinologija, Japanologija i Portugalski jezik i književnost (uz već postojeći dvogodišnji).

U ovome vremenskom odsječku – od druge polovice 1980-ih do početka uvođenja bolonjskih programa – prvotno su se na većini studijskih grupa oblikovali nastavnički profili, a tek naknadno i/ili nenastavnički. Sredinom 1990-ih godina, u kontekstu promjene državnog okvira, mijenja se i obrazovni profil profesor hrvatskog ili srpskog jezika i književnosti, koji je od 1993/94. profesor hrvatskog jezika i književnosti (1p i 2p). Nakon što se 1995. godine Odsjek za kroatistiku odvaja od južnoslavenskih filologija, koje se pridružuju Odsjeku za slavistiku, uvodi se od 1995/96. (prihvaćen 1998/99) nov obrazovni profil: profesor slavistike 1p / diplomirani slavist 1p (A-predmeti: češki, poljski, ruski, ukrajinski) i profesor slavistike 2p / diplomirani slavist 2p (B-predmeti: bugarski, crnogorski, makedonski, slovenski, srpski), umjesto kojega od 2001/02. profesor slavistike (izabrani južnoslavenski jezici i književnosti) 2p / diplomirani slavist (južnoslavenska filologija s izabranim književnostima) 2p, a od 2004/05. (nakon osamostaljenja Odsjeka za južnoslavenske jezike i književnosti) profesor izabranih južnoslavenskih jezika i književnosti 2p / diplomirani južnoslavist 2p. U tom je razdoblju došlo do promjene što se tiče jednopredmetnosti i dvopredmetnosti nekih studija, primjerice od 1997/98. do 2004/05. prestaje se izvoditi jednopredmetni studij kroatistike.

GODINE 2000-e I 2010-e

Početak 21. stoljeća obilježen je pripremama europskih sveučilišta za početak studiranja u skladu s načelima Bolonjske deklaracije (europski sustav visokog obrazovanja) te za funkcioniranje svih ostalih segmenata složena mehanizma Europskoga prostora visoke naobrazbe. To su nacionalna agencija za evaluaciju institucija, uredbe za prepoznavanje i priznavanje stečenih stupnjeva i razdoblja studiranja, mehanizmi razmjene studenata i nastavnika te istodobni proces stvaranja Europskoga istraživačkog prostora. Nakon što je Republika Hrvatska 2001. potpisala Bolonjsku deklaraciju, sveeuropska reforma visokoga školstva zahvatila je i Sveučilište u Zagrebu, kako bi studijski programi bili kompatibilni i komparabilni s homolognim studijima na europskim sveučilištima. Preustroj programa studija započeo je uvođenjem Europskoga sustava prijenosa bodova (European Credit Transfer System, ECTS) kao instrumenta usklađivanja visokoga školstva, a provela ga je Uprava prve rektorice Sveučilišta Helene Jasne Mencer (prorektori: Vjekoslav Jerolimov, Aleksa Bjeliš, Vlasta Vizek-Vidović, Tihomir Hunjak). Prema odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* iz 2003. sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj prošao je kroz sveobuhvatnu reformu, svi su studijski programi restrukturirani tako da se uvode tri obrazovne razine, prijenos ECTS-bodova i dopunska isprava za studij. Akademске godine 2005/06. započeo je studij prema novom ustrojstvu, usklađenom s europskim standardima i ciljevima.

Premda su studijski programi Filozofskog fakulteta tijekom druge polovice 20. stoljeća konstantno prolazili reformske procese, najveći preokret u organizaciji dogodio se prelaskom na bolonjski sustav studiranja. Na temelju uspostavljenih zakonskih i statutarnih okvira Fakultetsko je vijeće donijelo odluku o zadržavanju dvopredmetnog i jednopredmetnog modela te slobodan odabir duljine trajanja petogodišnjega studija (modeli 3+2 i 4+1) u izvođenju preddiplomskih i diplomskih bolonjskih studijskih programa. Nove studijske programe uvodila je Uprava dekana Miljenka Jurkovića (prodekani: Davor Dukić, Damir Boras, Vesna Mildner, Željko Jerneić). Postupak izrade programa vodio je ak. god. 2004/05. prodekan za nastavu Davor Dukić, a potom ga nasljeđuje Dalibor Blažina, u suradnji s Povjerenstvom za reviziju nastavnih programa i pročelnicima odsjeka. Programi su nastajali prema smjernicama Nacionalnoga vijeća za visoko obrazovanje, koje

je, nakon unutarnje recenzije, provelo evaluaciju ukupno 74 programa preddiplomskih i diplomskih studija za koje je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa dopusnice izdalo u ljeto 2005. godine. U ak. god. 2004/05. – prije početka izvođenja bolonjskih programa – izvodilo se na Filozofskome fakultetu ukupno 30 dodiplomskih studijskih programa, od kojih jedan isključivo jednopredmetan, tri jednopredmetna i dvopredmetna, a svi ostali dvopredmetni, te osam dodatnih i pet slobodnih studija. U ak. god. 2005/06. nastavljaju se izvoditi na višim studijskim godinama svi navedeni programi prema starom modelu studiranja do njihova završetka, a istovremeno se od prve godine studija počinju izvoditi 32 dvopredmetna i 10 jednopredmetnih preddiplomskih sveučilišnih studija i jedan integrirani studij prema bolonjskomu programu (Geografija i povijest u suradnji s Prirodoslovno-matematičkim fakultetom), uz dva slobodna studija (Japanologija i Sinologija), te posljednja godina izvođenja dopunskih studija. Uvođenjem novoga modela studiranja tri slobodna studija (Portugalski jezik i književnost, Rumunjski jezik i književnost, Švedski jezik i kultura) postaju redoviti sveučilišni studiji. Broj studijskih programa znatno je veći u odnosu na stari model najvećim dijelom zbog toga što su studiji podijeljeni na dvije razine (preddiplomsku i diplomsku), a jedna trećina i na jednopredmetne i dvopredmetne. Međutim Filozofski fakultet i prije uvođenja bolonjskog modela studija izvodio je više od polovice svih studijskih programa na zagrebačkome Sveučilištu.

Nakon što je prva generacija bolonjaca završila preddiplomski studij, ak. god. 2008/09. krenuli su diplomski studiji 24 dvopredmetna i 11 jednopredmetnih programa po modelu 3+2, dok se od ak. god. 2009/10. počinje izvoditi šest dvopredmetnih i jedan jednopredmetni po modelu 4+1. Kao isključivo jednopredmetni studiji osmišljena je samo Psihologija te prvotno, na diplomskoj razini, Arheologija i Povijest, ali su 2019. akreditirani i dvopredmetni studiji, a jednopredmetnim studijima nastavničkih smjerova Anglistike i Kroatistike od ak. god. 2009/10. pridodani su i dvopredmetni nastavnički smjerovi. Ostali studiji mogu se studirati dominantno kao dvopredmetni i u manjoj mjeri kao jednopredmetni. Sedam je programa po modelu 4+1 (jednopredmetna i dvopredmetna Filozofija te dvopredmetni Grčki jezik i književnost, Latinski jezik i književnost, Ruski jezik i književnost i Ukrajinski jezik i književnost), a ostali su po modelu 3+2.

Završetkom preddiplomskoga studija, koji traje tri ili četiri godine, završetkom kojega se stječe 180, odnosno 240 ECTS-bodova, stječe se akademski naziv sveučilišni prvostupnik/sveučilišna prvostupnica (*baccalaureus/baccalaurea*) uz naznaku struke. Završetkom preddiplomskoga i diplomskoga sveučilišnog studija ili integriranoga preddiplomskoga i diplomskoga studija, završetkom kojega se stječe najmanje 300 ECTS-bodova, stječe se akademski naziv magistar/magistra uz naznaku struke. Dakle stari se četverogodišnji dodiplomski studij razdvaja u petogodišnji preddiplomski i diplomski, koji pak uključuje akademski naziv magistar, što je uvjetovalo reformu i poslijediplomskoga studija time što je dotadašnji znanstveni stupanj magistar znanosti nestao.

U bolonjskoj reformi reorganizirana je i struktura studijskih programa. Od zajedničkih predmeta zadržani su samo Strani jezik u funkciji struke i Tjelesna i zdravstvena kultura, ostale opće i zajedničke programske osnove na kojima se u drugoj polovici 20. stoljeća inzistiralo nisu uključene. Svojevrсна je zamjena za taj segment u novim programima skupina fakultetske ponude izbornih kolegija, što je iskorak prema interdisciplinarnosti studija i obogaćenju nastavnih sadržaja na razini Fakulteta. Od zajedničkih kolegija za usmjerenja ostali su samo kolegiji za nastavnički smjer. S obzirom na velik broj nastavničkih smjerova diplomskih studija osnovan je 2005. godine Centar za obrazovanje nastavnika, koji organizira nastavu iz obaveznih kolegija za stjecanje nastavničkih kompetencija (Sustavna pedagogija, Psihologija odgoja i obrazovanja, Didaktika). Novina je u strukturi bolonjskih programa i velik broj smjerova i usmjerenja na većini diplomskih studija, što će se pokazati slabom točkom u njihovoj provedbi te će se javiti potreba za novom reformom i integriranjem smjerova.

Imajući u vidu moderniji i dinamičniji ustroj bolonjskih studija, potrebu jačanja interdisciplinarnosti studija, kao i integrativne odnose unutar Sveučilišta, Fakultet je sklopio i više novih ugovora: s Muzičkom akademijom o zajedničkim dvopredmetnim studijima u kombinaciji s glazbenom pedagogijom i muzikologijom, s Prirodoslovno-matematičkim fakultetom o izvođenju zajedničkog integriranog preddiplomskog i diplomskog studija Geografija i Povijest, izvođenje kojega je započelo 2005/06. godine. Potpisan je ugovor o suradnji u izvođenju nastave s Institutom za hrvatski jezik i jezikoslovlje te ugovor o suradnji s Hrvatskim državnim arhivom. Znatno je povećana i studentska i nastavnička mobilnost jer su novi programi omogućili punopravno sudjelovanje u europskome visokoškolskom sustavu u Europskom prostoru visoke naobrazbe.

Modernizacija nastavnoga procesa te uvođenje novih sveučilišnih studija prema bolonjskim načelima zahtijevali su i uspostavljanje drugačijega sustava studiranja. Stoga je 2007. osnovano Povjerenstvo za unapređenje kvalitete nastave, koje je preuzelo zadaću usklađivanja studijskih programa i izvedbenih planova s postavkama bolonjske reforme te osiguravanja kvalitete nastavnoga procesa. Izmjene i dopune studijskih programa započinju se kontinuirano provoditi sa svrhom optimizacije studijskih programa, njihova poboljšanja i modernizacije, pri čemu je poseban naglasak stavljen na jačanje ponude izbornih kolegija u tzv. fakultetskoj ponudi. Jedna od zadaća Povjerenstva bila je i provedba studentske sveučilišne ankete, koja je postala važan indikator kvalitete organizacije i izvedbe nastavnih programa.

Novi sustav studiranja, u osnovi znatno složeniji, zahtijevao je i snažniju informatičku potporu. Ak. god. 2005/06. započeo je proces digitalizacije satnice, pri čemu je posebna pozornost posvećena svođenju kolizija – jednog od najvećih problema dvopredmetnoga studiranja – na najmanju moguću mjeru. Istodobno su započele pripreme za uvođenje Informacijskoga sustava visokih učilišta (ISVU), kojega je temeljni zadatak automatizacija i funkcionalizacija postupka upisa i odabira kolegija te evidentiranje studentskih obaveza. Implementacija sustava odvijala se postupno i sporo, poglavito zbog poteškoća prilagođavanja specifičnostima dvopredmetnih studija, koji su usto različita trajanja (modeli 3+2 i 4+1). Ak. god. 2007/08. prva generacija bruoša upisana je putem studomata postavljenih u auli Fakulteta. Ujedno je provedena priprema Studentske službe i tajništava odsjekâ za rad u ISVU-u: educiranje za rad u sustavu, opremanje računala potrebnim modulima te informiranje nastavnika o korištenju nastavničkoga portala, kao i studenata o postupku prijave i odjave ispite putem studomata/webomata.

Sukladno postavkama bolonjske reforme Fakultet je nastojao na uvođenju suvremenijih oblika nastave – inzistiranjem na većemu broju seminara i vježbi, davanjem veće uloge suradnji između nastavnika i studenata. Takvi pedagoški standardni bitno utječu i na razvojnu komponentu jer novi studijski programi traže veći broj nastavnika i puno više prostora. Kadrovski nedostaci riješeni su zapošljavanjem velika broja znanstvenih novaka, koji su uključeni u nastavni proces, te uspostavljanjem suradnje s vanjskim suradnicima. Prostorne su poteškoće privremeno riješene unajmljivanjem prostora za nastavu na susjednim lokacijama (Fakultet strojarstva i brodogradnje, a kasnije i Fond za privatizaciju).

Ubrzo nakon početka izvođenja novih programa postalo je jasno da je bolonjska reforma implementirana formalno. U procesu izrade novih studijskih programa nije se temeljitije osmislila razlika između preddiplomske i diplomske razine niti je dovoljno iskorišten potencijal diplomske razine studija za razvoj novih, modernijih i interdisciplinarnih programa. Štoviše s obzirom na dvopredmetnost sustav je značajno opterećen različitim trajanjem preddiplomskih i diplomskih studija u dvopredmetnim kombinacijama različitih modela (3+2 i 4+1). Sve to proizvelo je niz organizacijskih i izvedbenih problema, ali i pravnih nejasnoća. Novi programi nisu izrađeni polazeći od željenih krajnjih ishoda studija, nego su se ishodi naknadno izvodili

iz već oblikovanih studijskih programa tijekom prvoga ciklusa reakreditacije 2014. godine. U nastojanju da se otklone barem glavni nedostaci već nakon prve godine izvedbe novih programa unesene su izmjene u izvedbene planove u opsegu do 20%.

S ciljem provedbe sustavnije reforme Fakultetsko je vijeće 29. rujna 2008. osnovalo Povjerenstvo za razvoj studija, kojemu je temeljni zadatak analiza iskustava na provedbi bolonjskih programa Fakulteta, priprema okvira za reviziju programa te utvrđivanje smjernica za razvoj studija i studijskih programa. U Povjerenstvo su ušli predstavnici svih fakultetskih odsjeka i dvaju fakultetskih centara te pet predstavnika studenata – ukupno 30 članova. Za koordinatora Povjerenstva izabran je Mislav Ježić. Povjerenstvo je u 15 mjeseci rada održalo 12 sjednica, a nakon provedene svestrane analize i široke rasprave predložilo je Zaključke Povjerenstva za razvoj studija, koji su na redovitoj sjednici Fakultetskoga vijeća održanoj 17. i 18. prosinca 2009. usvojeni kao strateški razvojni dokument, kojega je svrha unapređenje studija, interes studenata i kvalitetnija realizacija studijskih programa. Na taj je način oblikovan dokument koji je poslužio kao platforma u izradi prijedloga studijskih programa. U tom su procesu provedene i ankete među studentima, usto su analize odsjeka pokazale da se daleko najveći broj studenata Fakulteta nakon završenih preddiplomskih studija odlučuje za nastavak studija na diplomskoj razini (blizu 95%), što je ukazivalo na činjenicu da je za studij humanističkih i društvenih znanosti preddiplomska razina nedostatna za ostvarenje kompetencija koje bi – s obzirom na zahtjeve struke, ali i s obzirom na potrebe tržišta rada – bile prepoznate kao jasno oblikovani i funkcionalno izraženi stručni profili. Na to je ukazala i analiza tržišta rada, koje nije prepoznalo svjedodžbu sveučilišnoga prvostupnika kao kvalifikaciju s kojom bi studenti humanističkih i društvenih studija mogli uspješno konkurirati za radna mjesta. Predložen je stoga sustav u kojemu bi studijski programi Filozofskoga fakulteta postali integrirani (preddiplomski i diplomski) studijski programi, uz mogućnost stjecanja završnosti (za studente kojima to odgovara, ili kada god bi to odgovaralo tržištu rada) i nakon završene preddiplomske razine studija, tj. nakon treće ili četvrte godine studija. Konceptija integriranoga preddiplomskog i diplomskog studija, uz mogućnost stjecanja završnosti i nakon završene preddiplomske razine studija, omogućuje punu protočnost za studente koji namjeravaju steći diplomu magistra struke, ali jednako tako zadržava mogućnost „izlaska“ sa studija nakon preddiplomske razine, i to za one studente koji svakako žele konkurirati na tržištu rada s kvalifikacijama prvostupnika. Razlika u programima na preddiplomskoj razini praktički ne postoji, osim za one studente koji bi se nakon petog ili sedmog semestra odlučili za stjecanje svjedodžbe prvostupnika i „izlazak“ sa studija nakon završenog šestog ili osmog semestra (ovisno o programu). Ti bi se studenti samim odabirom „izlaska“ obvezali na realizaciju završnosti u studiju na preddiplomskoj razini – polaganjem završnog ispita ili obranom završnog rada – a to bi im dalo pravo na stjecanje akademskog naziva sveučilišni prvostupnik struke. Ostali studenti nastavili bi studij bez prekida na diplomskoj razini. Zbog takve koncepcije svi studijski programi, osim studija psihologije, koji se opredijelio za puni integrirani studij (0+5), strukturirani su kao preddiplomski i diplomski studiji, te se u tom smislu – posebice na preddiplomskoj razini – ne razlikuju bitno od već postojećih programa. Razlike su izraženije na diplomskoj razini, jer je najveći broj studijskih programa odlučio ukinuti smjerove bolonjskih diplomskih studija, uvodeći umjesto njih module, koji bi bili vidljivi iz dopunske izjave o studiju (*supplement*).

Na temelju tih Zaključaka Povjerenstva za razvoj studija na redovitoj sjednici Fakultetskoga vijeća 22. veljače 2010. prihvaćen je plan rada na novim studijskim programima, kojim je koordinirao Dalibor Blažina, prodekan za studijske programe i cjeloživotno obrazovanje u Upravi dekana Miljenka Jurkovića, a potom dekana Damira Borasa. Sukladno tom planu osnovana je i Koordinacija za reakreditaciju studijskih programa Filozofskoga fakulteta kao operativno tijelo sastavljeno od koordinatora studijskih programa sa svih odsjeka i

centara Fakulteta koji izvode redovite studijske programe ili sudjeluju u njihovu izvođenju. Na prvom sastanku Koordinacije 22. veljače 2010. predložena je detaljnija razrada modela studijskih programa temeljem Zaključaka te je otpočeo rad na izradi programa. Istodobno, sukladno prihvaćenom planu, Povjerenstvo za unapređivanje kvalitete nastave, zaduženo za nadzor provedbe unutarnjega recenzentskog postupka, sačinilo je – na temelju prijedloga pristiglih s odsjeka i centara – bazu internih recenzenata. Anonimni je interni recenzentski postupak završen početkom rujna 2010. godine. Prijedlozi 41 integriranog studijskog programa prihvaćeni su na redovitoj sjednici Fakultetskoga vijeća 28. rujna 2010. te upućeni 15. ožujka 2011. u daljnji postupak vrednovanja, koji provodi Sveučilište u Zagrebu. Naknadno su 18. travnja 2011. upućena još dva prijedloga programa, što je sveukupno 31 dvopredmetni i 12 jednopredmetnih integriranih prijedloga studijskih programa. Nakon zaprimanja zahtjeva za vrednovanje 43 reformirana studijska programa Sveučilište je zatražilo mišljenje Ministarstva znanosti o sukladnosti tog inovativnog modela novih studija sa 70. člankom *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*. U mišljenju Ministarstva od 4. srpnja 2011. navedeno je da „nije u skladu sa Zakonom izdavati svjedodžbe sveučilišnih prvostupnika u sklopu integriranih studijskih programa prve i druge razine, jer integrirani studijski program predstavlja cjelinu te stoga nije moguće izdavati svjedodžbu i steći akademski naziv sveučilišnog prvostupnika izvan akreditiranoga studijskog programa prve razine. Dakle, kako bi se stekao akademski naziv sveučilišnog prvostupnika, potrebno je završiti akreditirani studijski program, a ne samo njegov dio.“ Navedeno je tumačenje razmatrano na Povjerenstvu za razvoj studija te je prijedlog odgovora, u kojemu se obrazlaže da je zahtjev Fakulteta da mu se odobri integrirano provođenje studija zakonski utemeljen te se treba poslati u predviđenu proceduru, jednoglasno prihvaćen na Fakultetskome vijeću 24. studenoga 2011. i upućen na Sveučilište. Na istoj je sjednici Fakultetskoga vijeća Dalibor Blažina na vlastiti zahtjev razriješen dužnosti prodekana za studijske programe i cjeloživotno obrazovanje. Prorektorica Sveučilišta Blaženka Divjak nije prihvatila zahtjev Fakulteta sa zaključkom da za nj ne postoji zakonska pretpostavka, da je model ili dvostupanjski, preddiplomski i diplomski, bez obzira na trajanje, ili integrirani. Unatoč svim naporima prvi je sustavni pokušaj reforme bolonjskih programa završen neuspješno te se moralo odustatati od zahtjeva akreditiranja modela studijskog programa koji nije predviđen Zakonom.

Uprava druge dekanice Fakulteta, Vesne Vlahović-Štetić (prodekani: Dragan Bagić, Zrinka Božić Blanuša, Dean Duda, Tanja Bukovčan, Mateusz-Milan Stanojević), na sjednici Fakultetskoga vijeća 21. ožujka 2018. imenovanjem Radne skupine za studijske programe započela je drugi pokušaj reforme bolonjskih studijskih programa, dijelom i na temelju smjernica postavljenih u prethodnome pokušaju. Reforma je u obama slučajevima smatrana prilikom za poboljšanje studijskih programa (koji se izmjenama dorađuju od 2006. i s kojima Fakultet više nije zadovoljan), da se programi učine atraktivnijima i boljima, a ujedno i prilikom za bolju integraciju Fakulteta povezivanjem studijskih grupa. Proces nove reforme koordinirala je prodekanica za studijske programe i cjeloživotno obrazovanje Zrinka Božić Blanuša, koja je na izvanrednoj sjednici Fakultetskoga vijeća 13. lipnja 2018. najavila tri faze: 1. dogovor o ujednačenom modelu studiranja, 2. rad radnih grupa na ujednačavanju programa i 3. rad na pojedinačnim studijskim programima. Takav postupak predviđen je zato da bi programi bili međusobno usklađeni, međusobno obogaćeni komunikacijom s drugim odsjecima i da bi fakultetski resursi bili bolje iskorišteni. Sukladno dobivenomu zadatku Radna je skupina izradila analizu različitih modela studija, na temelju koje je 13. lipnja 2018. Fakultetsko vijeće donijelo sljedeću odluku:

1. Pokreće se postupak izrade i akreditacije novih studijskih programa Filozofskog fakulteta.
2. Studijski programi bit će izrađeni po modelu 3+2, što znači da će se sastojati od trogodišnjeg preddiplomskog (180 ECTS-a) i dvogodišnjeg diplomskog (120 ECTS-a) programa.

3. Studijski programi koji se nastavljaju na diplomskoj razini moraju biti vertikalno usklađeni, ako postoji jednopredmetni preddiplomski, mora se nuditi i jednopredmetni diplomski, ako postoji dvopredmetni preddiplomski, mora se nuditi i dvopredmetni diplomski studij.
4. Stavljaju se izvan snage zaključci Povjerenstva za razvoj studija Filozofskog fakulteta usvojeni na sjednici Fakultetskog vijeća 17. i 18. prosinca 2009.

Radna je skupina potom pripremila prijedlog zajedničke strukture budućih studijskih programa te ga u ožujku 2019. godine prezentirala fakultetskoj javnosti. Uslijedila je javna rasprava, rasprave na vijećima odsjekâ i potom je 12. lipnja 2019. održana izvanredna sjednica Fakultetskoga vijeća na kojoj se raspravljalo i glasalo o pojedinim elementima predloženoga modela koji su se tijekom rasprave iskristalizirali kao najsporniji: 1. zajednički, obavezan i jedinstven za sve studente uvodni modul na preddiplomskom studiju, 2. Hrvatski jezik kao alternativa Stranom jeziku na filološkim studijima, 3. jedan ili dva diplomska rada na dvopredmetnome studiju. Nakon što su se temeljitom raspravom razriješile dvojbe o spornim elementima modela, pristupilo se usvajanju odluke o cjelovitom modelu, što je provedeno na redovitoj sjednici Fakultetskoga vijeća 10. srpnja 2019. Na toj je sjednici javnim izjašnjavanjem uz 64 glasa *za*, 13 *protiv* i 6 *suzdržanih* glasova donesen temeljni dokument reforme, *Odluka o zajedničkoj strukturi i smjernicama novih studijskih programa Filozofskog fakulteta*, koji sadrži 18 smjernica i grafički prikaz zajedničke strukture novih studijskih programa. Uspostavljanjem zajedničke strukture moglo se pristupiti izradi novih studijskih programa sukladno zadanim smjernicama Odluke, ali i sukladno aktivnostima zacrtanima u *Razvojnoj i znanstvenoistraživačkoj strategiji Fakulteta 2018–2023.* i *Operativnom planu provedbe Strategije*, u kojoj je poseban naglasak stavljen na usklađivanje studijskih programa, odnosno izlaznih kompetencija polaznika s potrebama tržišta rada, sudjelovanjem u projektima Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (HKO).

U tom razdoblju Fakultet sudjeluje u dvama ciklusima HKO-projekata sufinanciranim iz Europskog socijalnog fonda, u kojima se aktivno uključio u proces izrade standarda zanimanja i standarda kvalifikacija s ciljem osuvremenjivanja postojećih studija i pokretanja novih interdisciplinarnih studijskih programa koji odgovaraju studentskim potrebama, zahtjevima tržišta rada i društva u cjelini. Sukladno tim ciljevima i Hrvatskomu kvalifikacijskom okviru u sklopu infrastrukturnoga projekta *Usklađivanje studijskih programa iz područja društvenih i humanističkih znanosti s potrebama tržišta rada* izrađena je aplikacija za administriranje ishoda učenja i aplikacija za obračun ECTS-bodova, izrađeno je devet standarda zanimanja i 18 standarda kvalifikacija, revidirano je 16 studijskih programa, dok je u sklopu drugoga HKO-projekta, *Izazovi za društvene i humanističke znanosti, novi studiji i sustav kvalitete Filozofskog fakulteta u Zagrebu*, izrađeno 12 standarda zanimanja i 12 standarda kvalifikacija te revizija osam postojećih studijskih programa i izrada triju novih studijskih programa. U okviru navedenih projekata organizirano je od 2016. do 2020. više ciklusa edukacije te radionice za sve nastavnike o primjeni kompetencijskoga pristupa pri osmišljavanju studijskih programa: *Kompetencije i ishodi učenja, Konstruktivno poravnanje ishoda, načina rada i vrednovanja u kolegiju, Poučavanje i vrednovanje usmjereno ishodima učenja*. Nakon edukacije uslijedilo je revidiranje svih preddiplomskih i diplomskih studijskih programa na temelju dablinskih deskriptora i Bloomove taksonomije znanja, odnosno njezina tzv. revidirana modela, te *Opisnica razina ishoda učenja*. Sukladno planiranom hodogramu pripremljeni su novi ishodi učenja za većinu studijskih programa, provedena je međusobna usklađenost ishoda učenja studijskih programa i ishoda kolegija te vrednovanja ishoda učenja u nastavnom procesu.

Dotad su se suvremene društvene, kulturne i gospodarske potrebe pri oblikovanju studijskih programa u obzir uzimale samo rubno. Stoga je u ovoj reformi bilo važno predviđene ishode učenja studijskih programa

uskладiti s tim potrebama. Kako bi se utvrdilo koje kompetencije studiji trebaju pružiti s obzirom na realne potrebe društva, Fakultet se intenzivnije uključio u proces izrade standarda zanimanja i standarda kvalifikacija prema instrumentima Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira. Podaci o aktualnim društvenim potrebama prikupljali su se anketnim istraživanjem među različitim ciljanim skupinama: alumnima, poslodavcima, nositeljima kulturnih politika itd. Nadalje sudjelovanje u navedenim projektima omogućilo je Fakultetu da se u novim studijskim programima u većoj mjeri potiče uključivanje različitih oblika praktične nastave te kolegija u kojima će studenti stjecati primjenjiva znanja i kompetencije. Sustavno se povećao udio terenske nastave u onim studijskim programima u kojima usvajanje ključnih kompetencija počiva na terenskom radu. Međutim proces rada na reformi studijskih programa ponovno je zaustavljen: prvo epidemijom i zagrebačkim potresom u ožujku 2020. godine, a potom i rektorovom suspenzijom Uprave u srpnju 2020.

GODINE 2020-e

Uvažavajući napore koji su uloženi i u prvoj i u drugoj etapi reforme privremena uprava o. d. dekana Miljenka Jurkovića (o. d. prodekana: Dolores Grmača, Ivana Vidović Bolt, Hrvoje Stančić, Kruno Kardov, Nevena Škrbić Alempijević, Domagoj Tončinić) zalaže se za nastavak započeta rada uz pripreme drugoga ciklusa reakreditacije Fakulteta. Stoga je 30. lipnja 2021. održana tematska sjednica Fakultetskoga vijeća kako bi se ponovno otvorila rasprava i još jednom što temeljitije pretresle točke prijepora. Kao priprema za tematsku sjednicu svim odsjecima i katedrama koji izvode studijske programe upućeni su pozivi da se očituju o *Odluci o zajedničkoj strukturi i smjernicama novih studijskih programa* iz 2019. godine, kako bi se s dvogodišnjim odmakom razmotrili postavljeni temelji i smjer u kojem reforma može i treba ići. Na Vijeću je istaknuta važnost i nužnost reforme studijskih programa te da analiza očitovanja odsjekâ pokazuje kako bi za neke smjernice trebalo tražiti bolja rješenja. Stoga je zaključeno da će biti imenovana Radna skupina za reformu studijskih programa koja će nastaviti raditi na tim zadacima. U nastojanju da se djeluje integrativno, s ciljem očuvanja i uvažavanja specifičnosti i različitosti po kojima je Filozofski oduvijek bio prepoznat, svi su odsjeci i katedre koji izvode studijske programe imenovali svoje predstavnike u Radnoj skupini. Studentski su predstavnici, koje je imenovao Studentski zbor, također aktivno sudjelovali u Radnoj skupini, koja je, uz predstavnike dvaju fakultetskih centara i Samostalne katedre za kineziologiju, sveukupno brojila 42 člana te članove Uprave kao koordinate. Na sastancima Radne skupine temeljito se raspravljalo o zajedničkom okviru reformiranih studijskih programa te o svakoj od 18 smjernica iz Odluke iz 2019. godine. Na Radnoj skupini dogovaranje je i organiziranje rada u manjim fokus-grupama, koje su pripremale materijale i prijedloge rješavanja složenijih pitanja. Stoga su se paralelno sastajale fokus-grupe vezane uz pitanje organizacije kolegija generičkih kompetencija i posebice uz pitanje organizacije nastavničkih smjerova. U nastojanju da ideje i smjernice koje se žele inkorporirati u nove i reformirane studijske programe budu sukladne prijedlogu novoga *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* te ostalim dokumentima na državnoj, sveučilišnoj i fakultetskoj razini nova je Uprava dekana Domagoja Tončinića održala više sastanaka s pravnicima na Sveučilištu i resornim prorektorima, s ravnateljicom Agencije za znanost i visoko obrazovanje te s ravnateljem Sveučilišnoga računskog centra (SRCE) i voditeljima Centra za potporu ISVU-a o mogućnostima implementacije novih i reformiranih programa u ISVU-u. Prva faza ponovna intenzivna rada na reformi studijskih programa završila je tematskom izvanrednom sjednicom Fakultetskoga vijeća 28. rujna 2022, na kojoj su predstavljeni Zaključci Radne skupine za reformu studijskih programa Filozofskoga fakulteta na temelju Odluke o zajedničkoj strukturi i smjernicama novih studijskih programa Filozofskog fakulteta iz 2019. godine. Prvih šest smjernica nesporno je te se zadržavaju u definiciji iz 2019. godine:

1. Svi će preddiplomski i diplomski studijski programi na Fakultetu biti po modelu 3+2 (Odluka Vijeća Filozofskog fakulteta 13. lipnja 2018).
2. Slobodna dvopredmetnost strateško je opredjeljenje Fakulteta.
3. Studijski programi moraju biti zasnovani na ishodima učenja (Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Članak 78; Pravilnik o sustavu osiguravanja kvalitete na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Članak 7).
4. Studijski programi koji se nastavljaju na diplomskoj razini moraju biti vertikalno usklađeni: ako postoji jednopredmetni preddiplomski, mora se nuditi i jednopredmetni diplomski, ako postoji dvopredmetni preddiplomski, mora se nuditi i dvopredmetni diplomski (Odluka Vijeća Filozofskog fakulteta 13. lipnja 2019). Interdisciplinarni studijski programi mogu se predlagati samo na jednoj razini ili kao jednopredmetni ili kao dvopredmetni programi.
5. Jezgru studijskog programa čine obvezni i izborni kolegiji struke (kriteriji definiranja jezgre: broj ECTS-a, ishodi učenja, struka).
6. Jezgre jednopredmetnih i dvopredmetnih studijskih programa koji završavaju istom kvalifikacijom jednakog su opsega i ishoda učenja (stečene kompetencije na razini jezgre za JP i DP studije moraju biti iste).

Posebice je važna 1. smjernica, kojom se uspostavlja jedinstvena struktura studijskih programa s obzirom na njihovo trajanje na razini cijeloga Fakulteta, čime se uklanja niz nedostataka. Različiti modeli trajanja preddiplomskih i diplomskih studijskih programa koji se izvode na Fakultetu (3+2 i 4+1) umanjuju prohodnost studija u dvopredmetnim kombinacijama, otežavaju prelazak na drugu studijsku grupu na diplomskoj razini, prepreka su mobilnosti i prepoznatljivosti studijskih programa u Europskome prostoru visokoga obrazovanja.

Nesporne su i posljednje tri smjernice, koje također ostaju u obliku iz 2019. godine, samo je u 17. smjernici dodatak ishoden za dvopredmetne studije:

16. Smjerovi postoje samo na diplomskom studijskom programu, moraju se međusobno razlikovati u najmanje 50% ECTS-a i rezultiraju akademskim nazivom uz naznaku struke (različita diploma).
17. Ukupno tjedno opterećenje studenta u nastavi bit će sukladno Statutu Sveučilišta u Zagrebu (Članak 69, Stavak 4: u preddiplomskom studiju 26 sati, u diplomskom studiju 20 sati). Sukladno Članku 69. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i Zaključku Odbora za upravljanje kvalitetom Sveučilišta u Zagrebu od 6. lipnja 2022. ukupne tjedne obveze studenta u nastavi na dvopredmetnim preddiplomskim i diplomskim studijskim programima mogu iznimno iznositi najviše 30 sati.
18. U radne grupe za izradu studijskih programa uključuju se i studenti: minimalno po jedan predstavnik preddiplomskog i diplomskog studija koje delegiraju studentski predstavnici po godinama studija (ESG standard za unutarnje osiguravanje kvalitete 1.2: Izrada i odobravanje programa; Pravilnik o sustavu osiguravanja kvalitete na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Članak 6, Stavak 2).

Najveće su izmjene u 7. i 8. smjernici, kojima se restrukturira prvotno predloženi zajednički, za sve studente obavezan i jedinstven uvodni modul na preddiplomskome studiju. Umjesto obvezujuće uspostave općih i

zajedničkih programskih osnova, koje su ideološki obilježile reforme studijskih programa u drugoj polovici 20. stoljeća, predloženi su kolegiji jezičnih kompetencija i generičkih vještina:

7. Umjesto zajedničkog uvodnog modula bit će organiziran skup kolegija generičkih vještina i na pred-diplomskoj i na diplomskoj razini. Pojedine kolegije generičkih vještina odsjeci/katedre mogu uvrstiti u svoje studijske programe kao obvezne ili izborne. Studenti će kolegije generičkih vještina moći upisivati i kroz slobodnu izbornost.
8. Studenti neofiloloških studijskih programa tijekom prve godine preddiplomskog studija iz grupe jezičnih kompetencija biraju između *Stranog jezika*, *Hrvatskog jezika* i *Latinskog jezika*, ostali slušaju strani jezik po izboru iz ponude Centra za strane jezike. Studenti kojima hrvatski nije materinski ili njime vladaju na razini B2 ili nižoj mogu birati *Hrvatski jezik za neizvorne govornike*. Studenti dvopredmetnih studija iz grupe jezičnih kompetencija upisuju odabrani kolegij (2 semestra po 2 boda i 2 sata) na jednom studijskom programu, a na drugom odgovarajući broj bodova ostvaruju ili upisom kolegija iz grupe jezičnih kompetencija ili izbornim kolegijem iz grupe generičkih vještina.

Uz kolegije jezičnih kompetencija i generičkih vještina dodani su odgovarajući ishodi učenja u sve studijske programe i na preddiplomskoj i na diplomskoj razini.

Manje su intervencije u 9, 10. i 11. smjernici:

9. Poticat će se unutarnja i vanjska modularna izbornost: minimalno 3 kolegija, maksimalno 20 ECTS-a. Modulima se ostvaruju dodatne mikrokvalifikacije koje se upisuju u dodatak diplomi.
10. Nastavničko-metodički modul obuhvaća 60 ECTS-a jer je taj broj bodova ekvivalent studentskog opterećenja u trajanju od jedne godine, što je preduvjet za usklađenost nastavničke profesije unutar EU (Zakon o odgoju i obrazovanju, Članak 105, Stavak 6).
11. Nastavničko-metodički modul proteže se kroz preddiplomsku (pedagogija, didaktika, psihologija) i diplomsku (metodike struke) razinu studijskog programa.

Smjernice 12, 13. i 14. usklađene su s pravnim aktima te u izmijenjenu obliku glase:

12. Završni ispit ili završni rad obavezan je oblik preddiplomske završnosti na svim studijskim programima (2–3 ECTS boda od jezgre studija) (Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Članak 83, Stavak 1).
13. Diplomski rad obavezan je oblik diplomske završnosti na svim studijskim programima (8–10 ECTS bodova od jezgre studija) (Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Članak 83, Stavak 2).
14. Osigurati minimalno 28 ECTS-a za izbornost na preddiplomskom (unutarnja i slobodna izbornost + PEDIPSI) te minimalno 24 ECTS-a slobodne izbornosti na diplomskom studijskom programu (Statut Sveučilišta u Zagrebu, Članak 67, Stavak 2).

Smjernica 15. nakon iznimno duge rasprave na više sjednica Radne skupine ipak je promijenjena na način da se nastavi Tjelesne i zdravstvene kulture ne dodjeljuju bodovi, između ostaloga i zato što je to neprovedivo u slobodnoj dvopredmetnosti.

Zaključci Radne skupine na izvanrednoj sjednici Fakultetskoga vijeća 28. rujna 2022. jednoglasno su prihvaćeni. Nakon faze intenzivna i temeljita razmatranja zajedničkih smjernica studijskih programa od siječnja do rujna 2022. slijedila je faza raznolikih aktivnosti organiziranih s ciljem izrade ujednačene strukture studijskih programa prema zadanim smjernicama te što boljšega povezivanja i umrežavanja studijskih programa na razini Fakulteta. U toj drugoj fazi, tijekom listopada i studenoga 2022. godine, organiziran je niz aktivnosti: predstavljanje kolegija generičkih vještina (5. i 25. listopada 2022), predstavljanje kolegija jezičnih kompetencija (10. listopada 2022), predstavljanje kolegija s nastavničkim kompetencijama i HKO-standarda (26. listopada i 9. studenoga 2022), a posebice su važne radionice usklađivanja novih i reformiranih studijskih programa s metodologijom HKO-a (6. listopada filologije i 7. listopada humanistički studiji). Također su održane radionice za izradu strukture studijskih programa (8. studenoga 2022) i radionica o modulima (23. studenoga 2022). Reformske su aktivnosti organizirane s ciljem boljšeg upoznavanja fakultetskih mogućnosti i raznolikosti, boljšega povezivanja i umrežavanja resursa, a time i stvaranja boljših studijskih programa. Radi lakšeg ispunjavanja obrazaca nadograđen je interni informacijski sustav Obeliks (Osnovna baza evidencije logistike i kvalitete studiranja). Radionice za popunjavanje obrazaca održavane su periodično (11. listopada i 17. listopada 2022, 20. veljače 2023, 17. ožujka i 20. ožujka 2023. te prema potrebi pojedinih odsjeka).

U trećoj fazi, koja je dovršena krajem lipnja 2023. godine, finalizirana je izrada strukture studijskih programa te su ispunjeni obrasci i poslani u proceduru vrednovanja svi studijski programi. U postupak vrednovanja sveukupno je poslano 100 programa: 91 reformirani i devet novih. Na svim odsjecima/katedrama organizirane su radne skupine za reformu studijskih programa koje se koordinirali pročelnici.

Centar za obrazovanje nastavnika i Koordinacija nastavničkih studija intenzivno su sudjelovali u izradi strukture nastavničkih smjerova: obvezni kolegiji za stjecanje nastavničkih kompetencija (Psihologija odgoja i obrazovanja, Opća pedagogija, Didaktika) prebaćeni su s diplomske na preddiplomsku razinu, predloženi su novi sadržaji nastavničkih kompetencija usmjereni na aktualna pitanja u obrazovanju (vrednovanje, međupredmetne teme, inkluzija, integracija i digitalna pismenost) te izrada kataloga odsječnih izbornih kolegija s nastavničkim kompetencijama. U sve radne skupine bili su uključeni predstavnici studenata. Tehnički dio procedure, pomoć oko ispunjavanja obrazaca i slanje materijala na Fakultetsko vijeće, a potom na Sveučilište vodile su voditeljica Ureda za kvalitetu Ivana Sudarević i prodekanica za studijske programe i cjeloživotno obrazovanje Dolores Grmaća, koja je koordinirala cjelokupnim procesom reforme od 2021. godine. Reformirani programi, ovisno o veličini izmjena, išli su u četiri vrste procedura vrednovanja i slani su na Sveučilište – čim je neki studijski program bio pripremljen – od prosinca 2022. do lipnja 2023. godine:

1. izmjene do 20% prolaze samo proceduru na Sveučilištu (postupak traje 3–4 mjeseca);
2. izmjene od 20 do 40% nakon procedure na Sveučilištu šalju se na jednu recenziju (postupak traje 4–5 mjeseci);
3. izmjene veće od 40% nakon procedure na Sveučilištu šalju se na tri recenzije (jedna domaća i dvije strane; postupak traje 7–8 mjeseci);
4. izmjene veće od 40% koje zahtijevaju promjenu podataka u dopusnici šalju se nakon procedure navedene pod (3) u MZO i AZVO (postupak traje oko godinu dana).

Procedura na Sveučilištu uključuje sljedeća tijela: Radna skupina za studijske programe, Odbor za upravljanje kvalitetom, Vijeće društveno-humanističkog područja i Senat. Novi programi također prolaze složenu

proceduru: postupak preko Sveučilišta uključuje tri recenzije (jedna domaća i dvije strane), a potom slijedi postupak u AZVO-u i MZO-u radi provjera uvjeta za izvođenje programa i upis u Upisnik studijskih programa (postupak traje više od godinu dana).

Fakultetska reformska događanja i priprema slanja obrazaca u proceduru vrednovanja studijskih programa bili su znatno otežani nakon donošenja novoga *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (7. listopada 2022) i *Zakona o osiguravanju kvalitete u visokom obrazovanju i znanosti* (16. prosinca 2022) zbog promjena koje se odnose na studijske programe (između ostaloga *preddiplomski* studij preimenovan je u *prijediplomski*). Zalaganjem rektora Sveučilišta u Zagrebu Stjepana Lakušića Senat je 17. siječnja 2023. donio Odluku o provođenju postupka akreditacije studijskih programa u prijelaznome razdoblju do donošenja podzakonskih propisa i općih akata Agencije za znanost i visoko obrazovanje te potom 9. veljače 2023. Upute o vrednovanju studijskih programa u prijelaznome razdoblju. Na temelju donesenih akata omogućen je nastavak započete procedure vrednovanja. Međutim za studijske programe koji prelaze s modela 4+1 na model 3+2, za reformirane programe na kojima se restrukturiraju smjerovi i za nove programe bilo je potrebno dostaviti i dodatne obrasce, što je ionako složenu proceduru učinilo još zahtjevnijom. Sveukupno je takvih programa bilo 40. Dodatne je obrasce popunjavala najvećim dijelom resorna prodekanica.

Do travnja 2024. u potpunosti je dovršena akreditacija osam novih programa: združeni diplomski jednopredmetni sveučilišni studij *Digitalna lingvistika* sa Sveučilištem u Ljubljani i Masarykovim sveučilištem u Brnu (izvodi se od 2023/24), združeni diplomski sveučilišni jednopredmetni studij *Primijenjena kognitivna znanost* s Fakultetom elektrotehnike i računarstva (izvodi se od 2023/24), diplomski jednopredmetni studij *Klinička lingvistika i fonetika* (u planu početak izvođenja od 2024/25), prijediplomski i diplomski studiji *Japanologija* i *Sinologija* (u planu početak izvođenja prijediplomskih studija od 2024/25) i diplomski sveučilišni jednopredmetni studij *Studiji jugoistočne Europe*. Također je do travnja 2024. u potpunosti završena procedura vrednovanja za 43 reformirana prijediplomska studijska programa:

1. Anglistika (dvopredmetni);
2. Antropologija (dvopredmetni);
3. Arheologija (dvopredmetni);
4. Arheologija (jednopredmetni);
5. Češki jezik i književnost (dvopredmetni);
6. Etnologija i kulturna antropologija (dvopredmetni);
7. Filozofija (dvopredmetni);
8. Filozofija (jednopredmetni);
9. Fonetika (dvopredmetni);
10. Francuski jezik i književnost (dvopredmetni);
11. Germanistika (dvopredmetni);
12. Grčki jezik i književnost (dvopredmetni);

13. Hungarologija (dvopredmetni);
14. Indologija (dvopredmetni);
15. Informacijske znanosti (dvopredmetni);
16. Informacijske znanosti (jednopredmetni);
17. Judaistika (dvopredmetni);
18. Južnoslavenski studiji (dvopredmetni) (od 2005/06. do 2023/24. Južnoslavenski jezici i književnosti);
19. Komparativna književnost (dvopredmetni);
20. Komparativna književnost (jednopredmetni);
21. Kroatistika (dvopredmetni);
22. Kroatistika (jednopredmetni);
23. Latinski jezik i književnost (dvopredmetni);
24. Lingvistika (dvopredmetni);
25. Netherlandistika (dvopredmetni);
26. Pedagogija (dvopredmetni);
27. Pedagogija (jednopredmetni);
28. Poljski jezik i književnost (dvopredmetni);
29. Portugalski jezik i književnost (dvopredmetni);
30. Povijest (dvopredmetni);
31. Povijest (jednopredmetni);
32. Povijest umjetnosti (dvopredmetni);
33. Psihologija (jednopredmetni);
34. Rumunjski jezik i književnost (dvopredmetni);
35. Ruski jezik i književnost (dvopredmetni);
36. Slovački jezik i književnost (dvopredmetni);
37. Sociologija (dvopredmetni);
38. Sociologija (jednopredmetni);
39. Španjolski jezik i književnost (dvopredmetni);
40. Švedski jezik i kultura (dvopredmetni);
41. Talijanistika (dvopredmetni);

42. Turkologija (dvopredmetni);

43. Ukrajinski jezik i književnost (dvopredmetni).

Većina navedenih prijediplomskih programa izvodi se od 2005/06. (osim Nderlandistike, koja se izvodi od 2008/09. ciklički na način da se upisuju dvije uzastopne generacije, a potom slijedi stanka od tri godine prije ponovnog upisa u sljedeći studijski ciklus, i Judaistike, koja se izvodi od 2012/13), uz sljedeće razlike u odnosu na programe reformirane 2024. godine: od 2005/06. do 2023/24. mogao se upisivati i jednopredmetni studij Talijanistike; studij Južnoslavenski jezici i književnosti koji se izvodio od 2005/06. restrukturiran je te je promijenio naziv u Južnoslavenski studiji; sedam studija koji su se izvodili po modelu 4+1 prešli su na model 3+2.

Početak izvođenja reformiranih prijediplomskih studijskih programa planiran je za ak. god. 2024/25. u sklopu obilježavanja 150. obljetnice Fakulteta. Navedenom popisu prijediplomskih reformiranih programa treba dodati i integrirani prijediplomski i diplomski studij *Povijest i geografija – smjer: nastavnički*, koji se izvodi u suradnji s Prirodoslovno-matematičkim fakultetom od 2012/13. (uz studij Prirodoslovno-matematičkoga fakulteta *Geografija i povijest*, koji se izvodi od 2005/06), te dva nova studija, *Japanologija* i *Sinologija*, tako da je sveukupno 46 programa (36 dvopredmetnih i devet jednopredmetnih prijediplomskih te jedan integrirani) koji će se izvoditi od 2024/25. Uz izvedbene planove pripremljene su izlazna i prijelazna strategija s planom osiguravanja uvjeta postojećim studentima za nastavak i napredovanje tijekom studija.

Procedura vrednovanja 47 diplomskih reformiranih studijskih programa (35 dvopredmetnih i 12 jednopredmetnih) bit će u potpunosti dovršena tijekom 2024. godine. U reformi su provedene veće izmjene na većini diplomskih programa jer su restrukturirani smjerovi i uvedeni moduli. U reformi je posebna pozornost posvećena izradi međustudijskih i interdisciplinarnih modula kojima se redovni studijski programi namjeravaju povezati s programima cjeloživotnog obrazovanja. U planu je početak izvođenja od 2027/28. godine, nakon što prva generacija završi reformirani preddiplomski studij.

Bolonjski diplomski programi koji se izvode od 2008/09. (model 3+2) i od 2009/10. (model 4+1)	Reformirani diplomski programi – za većinu u planu izvođenje od 2027/28.
1. Anglistika (dvopredmetni) – smjerovi: književno-kulturološki (amerikanistika, anglistika), lingvistički, nastavnički (nastavnički smjer se izvodi od 2009/10), prevoditeljski	1. Anglistika (dvopredmetni) – smjerovi: književno-lingvističko-prevoditeljski, nastavnički
2. Anglistika (jednopredmetni) – smjerovi: književno-kulturološki (amerikanistika, anglistika), lingvistički, nastavnički, prevoditeljski	2. Anglistika (jednopredmetni) – smjerovi: književno-lingvističko-prevoditeljski, nastavnički
3. Antropologija (dvopredmetni)	3. Antropologija (dvopredmetni)
4. Arheologija (dvopredmetni) – smjerovi: prapovijesna, antička, srednjovjekovna (od 2019/20)	4. Arheologija (dvopredmetni) – smjerovi: prapovijesna, antička, srednjovjekovna
5. Arheologija (jednopredmetni) – smjerovi: prapovijesna, antička, srednjovjekovna	5. Arheologija (jednopredmetni) – smjerovi: prapovijesna, antička, srednjovjekovna
6. Češki jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: prevoditeljsko-kulturološki, nastavnički	6. Češki jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: prevoditeljsko-kulturološki, nastavnički

7. Etnologija i kulturna antropologija (dvopredmetni)	7. Etnologija i kulturna antropologija (dvopredmetni)
8. Filozofija (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, znanstveni (model 4+1)	8. Filozofija (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, znanstveni
9. Filozofija (jednopredmetni) – smjerovi: znanstveni (model 4+1)	9. Filozofija (jednopredmetni)
10. Fonetika (dvopredmetni) – smjerovi: rehabilitacija slušanja i govora, govorništvo, znanstveno usmjerenje fonetike	10. Fonetika (dvopredmetni)
11. Francuski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, prevoditeljski, znanstveni	11. Francuski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, jezikoslovno-književni
12. Germanistika (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, kulturološki, prevoditeljski	12. Germanistika (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, kulturološki
13. Grčki jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: istraživački, nastavnički (model 4+1)	13. Grčki jezik i književnost (dvopredmetni)
14. Hungarologija (dvopredmetni)	14. Hungarologija (dvopredmetni)
15. Indologija (dvopredmetni) (model 4+1)	15. Indologija (dvopredmetni)
16. Informacijske znanosti (dvopredmetni) – smjerovi: arhivistika, bibliotekarstvo, informatika (istraživački), informatika (nastavnički), informatologija, muzeologija i upravljanje baštinom	16. Informacijske znanosti (dvopredmetni) – smjerovi: arhivistika, knjižničarstvo, informatika (istraživački), informatika (nastavnički), humanistička i društvena informatika, muzeologija i upravljanje baštinom
17. Informacijske znanosti (jednopredmetni) – smjerovi: arhivistika, bibliotekarstvo, informatika (istraživački), informatika (nastavnički), muzeologija i upravljanje baštinom	17. Informacijske znanosti (jednopredmetni) – smjerovi: arhivistika, knjižničarstvo, informatika (istraživački), informatika (nastavnički), humanistička i društvena informatika, muzeologija i upravljanje baštinom
18. Judaistika (dvopredmetni) (izvodi se od 2015/16)	18. Judaistika (dvopredmetni)
19. Južnoslavenski jezici i književnosti (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, jezično-prevoditeljski, književno-interkulturni	19. Južnoslavenski studiji (dvopredmetni)
20. Komparativna književnost (dvopredmetni)	20. Komparativna književnost (dvopredmetni)
21. Komparativna književnost (jednopredmetni)	21. Komparativna književnost (jednopredmetni)
22. Kroatistika (dvopredmetni) – smjerovi: jezikoslovni, književni, nastavnički (nastavnički smjer izvodi se od 2009/10)	22. Kroatistika (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, filološko-kulturološki
23. Kroatistika (jednopredmetni) – smjer: nastavnički	23. Kroatistika (jednopredmetni) – smjer: nastavnički, filološko-kulturološki
24. Latinski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, istraživački (model 4+1)	24. Latinski jezik i književnost (dvopredmetni)
25. Lingvistika (dvopredmetni) – smjerovi: kognitivni, opći, poredbeni, primijenjeni, računalni	25. Lingvistika (dvopredmetni)
26. Niderlandistika (dvopredmetni) (izvodi se od 2011/12)	26. Niderlandistika (dvopredmetni)

27. Pedagogija (dvopredmetni)	27. Pedagogija (dvopredmetni)
28. Pedagogija (jednopredmetni)	28. Pedagogija (jednopredmetni)
29. Poljski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: kulturološki, lingvistički	29. Poljski jezik i književnost (dvopredmetni)
30. Portugalski jezik i književnost (dvopredmetni)	30. Portugalski jezik i književnost (dvopredmetni)
31. Povijest (dvopredmetni) – smjerovi: istraživački, nastavnički (od 2019/20)	31. Povijest (dvopredmetni) – smjerovi: istraživački, nastavnički
32. Povijest (jednopredmetni) – smjerovi: istraživački, nastavnički	32. Povijest (jednopredmetni) – smjerovi: istraživački, nastavnički
33. Povijest umjetnosti (dvopredmetni) – smjer: istraživački, nastavnički	33. Povijest umjetnosti (dvopredmetni) – smjer: istraživački, nastavnički
34. Povijest umjetnosti (jednopredmetni) – smjer: istraživački	34. Povijest umjetnosti (jednopredmetni) – smjer: istraživački
35. Psihologija (jednopredmetni)	35. Psihologija (jednopredmetni)
36. Romistika (dvopredmetni) (od 2016/17)	36. Romistika (dvopredmetni) (od 2024/25)
37. Romistika (jednopredmetni) (od 2016/17)	37. Romistika (jednopredmetni) (od 2024/25)
38. Rumunjski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjer: opći	38. Rumunjski jezik i književnost (dvopredmetni)
39. Ruski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, prevoditeljski (model 4+1)	39. Ruski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, jezikoslovno-književni
40. Slovački jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, prevoditeljsko-kulturološki	40. Slovački jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, prevoditeljsko-kulturološki
41. Sociologija (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, znanstveni	41. Sociologija (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, istraživački
42. Sociologija (jednopredmetni) – smjer: znanstveni	42. Sociologija (jednopredmetni) – smjer: nastavnički, istraživački
43. Španjolski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, prevoditeljski, znanstveni	43. Španjolski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, filološko-prevoditeljski
44. Švedski jezik i kultura (dvopredmetni) – smjerovi: lingvistički, prevoditeljski	44. Švedski jezik i kultura (dvopredmetni)
45. Talijanistika (dvopredmetni) – smjerovi: jezikoslovno-kulturološki, književno-kulturološki, nastavnički	45. Talijanistika (dvopredmetni) – smjerovi: filološko-kulturološki, nastavnički
46. Talijanistika (jednopredmetni) – smjerovi: jezikoslovno-kulturološki, književno-kulturološki, nastavnički	
47. Turkologija (dvopredmetni)	46. Turkologija (dvopredmetni)
48. Ukrajinski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, prevoditeljsko-kulturološki (model 4+1)	47. Ukrajinski jezik i književnost (dvopredmetni) – smjerovi: nastavnički, prevoditeljsko-kulturološki

Time se konačno ostvaruju zadani ciljevi reforme studijskih programa nakon uspostave bolonjskoga modela studija: novi interdisciplinarni studijski programi i osuvremenjeni postojeći programi koji odgovaraju društvenim potrebama, sustavno osmišljena izbornost, omogućena znatno veća fleksibilnost studentima u kreiranju studija, integracija studijskih programa i interdisciplinarnost te bolja iskorištenost kadrovskih potencijala Fakulteta, što pridonosi boljoj organiziranosti Fakulteta kao cjeline. U programe se također nastojala ugraditi težnja izrade programa s većim udjelom praktične i terenske nastave, primjenjivijim znanjima i generičkim kompetencijama.

ZAKLJUČNO O STUDIJSKIM PROGRAMIMA

Tijekom stoljeće i pol duge povijesti studijski programi Filozofskoga fakulteta kontinuirano su prolazili kroz raznolike procese preobrazbe. Ta konstanta proizlazi iz imperativa stalna prilagođavanja potrebama kvalitetna obrazovanja u skladu s promjenama u širem društvenom kontekstu jer o studijskim programima u velikoj mjeri ovisi kvaliteta osnovnoga i srednjega obrazovanja, a time posredno i cijele obrazovne vertikale. Više nego ikad studentima treba omogućiti stjecanje transverzalnih kompetencija, kako bi po završetku studija bili spremni suočiti se s društvenim, kulturnim i ekonomskim izazovima koji se danas ne mogu predvidjeti.

U izvođenju studijskih programa Fakultet desetljećima uspješno surađuje s domaćim institucijama i visokim učilištima, s inozemnim sveučilištima te sa stranim veleposlanstvima u organizaciji studija stranih jezika. Posljednjih godina potpisano je 90 novih sporazuma o suradnji s institucijama u kojima studenti obavljaju neku vrstu stručne prakse. U sklopu infrastrukturnoga projekta *Učenje kroz rad i sustav upravljanja studentskim iskustvom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu* uvedeni su elementi učenja kroz rad u 15 kolegija, od kojih su neki novi, a neki postojeći koji su izmijenjeni na način da sadrže neki oblik učenja kroz rad u svojem sadržaju, čime je studentima povećana dostupnost stručne prakse. Također je provedeno istraživanje s mentorima i ravnateljima škola o iskustvima i mogućnostima unapređenja provedbe stručne prakse za studente nastavnih smjerova. U tu svrhu provedeno je i istraživanje među studentima i zaposlenicima Fakulteta koji vode metodiku nastave. Održane su ukupno tri edukacije mentora: dvije za mentore u školama, jedna za mentore nenastavničke stručne prakse. Izrađen je *Priručnik za mentore u školama* o vještinama mentoriranja i vrednovanja stručne prakse te je razvijen model evaluacije i praćenja kvalitete stručne prakse. Fakultet je 2022. osnovao novi centar, *Filozofski u zajednici*, koji služi kao interna vježbaonica unutar koje studenti različitih studijskih grupa provode stručnu praksu i ostale oblike učenja kroz rad.

Mudroslovni/Filozofski fakultet od svojih početaka izvodi više od dvije trećine svih studijskih programa na zagrebačkome Sveučilištu te ujedno najviše studija u Republici Hrvatskoj i cijeloj regiji, pa i šire. Broj studijskih programa kontinuirano raste te doseže vrhunac u obljetničkoj 2024/25. akademskoj godini, u kojoj će se izvoditi sveukupno 144 studija: 93 postojeća programa nastavit će se izvoditi na višim godinama prijediplomskih i na diplomskim studijima prema starom modelu studiranja do njihova završetka te započinje nastava na 51 reformiranom i novom programu. Gledajući broj studenata, neke su studijske grupe vrlo male, međutim ono što Filozofski fakultet izdvaja upravo je činjenica da je u Republici Hrvatskoj jedina visokoobrazovna institucija na kojoj je moguće studirati primjerice fonetiku, komparativnu književnost, južnoslavenske jezike i književnosti, poljski jezik i književnost, češki jezik i književnost, slovački jezik i književnost, ukrajinski jezik i književnost, švedski jezik i kulturu, rumunjski jezik i književnost, portugalski jezik i književnost, turkologiju, indologiju, nederlandistiku, judaistiku, romistiku, sinologiju, primijenjenu kognitivnu znanost, digitalnu lingvistiku, kliničku lingvistiku i fonetiku. Nastava na neofilološkim grupama odvija se na jeziku koji se studira, što

je jednako tako rijetkost. Višepredmetnost koja se tijekom povijesti oblikovala u slobodnu dvopredmetnost i mogućnost različitih kombinacija studijskih programa te izbor nastavnickoga ili nenastavnickoga usmjerenja u različitim kombinacijama čine Fakultet prepoznatljivom i posebnom akademskom institucijom u najširem kontekstu. Unatoč izazovima Fakultet već sedam desetljeća ustraje na slobodnoj dvopredmetnosti, čime se omogućuje renesansni profil znanja: povezivanje znanja iz različitih polja, kritičko mišljenje i primjena znanja. Osim veličine i brojnosti studijskih programa Fakultet odlikuju i disciplinarna različitost jer objedinjuje dva znanstvena područja, društveno i humanističko, te ukupno 11 znanstvenih polja; u humanistici polja su arheologija, etnologija i antropologija, filologija, filozofija, povijest, povijest umjetnosti i znanost o umjetnosti, a u društvenim znanostima to su informacijske i komunikacijske znanosti, pedagogija, psihologija i sociologija.

Tijekom stotinu i pedeset godina svoje povijesti Fakultet se kontinuirano razvija, što izravno ovisi o studijskim programima i znanstvenim područjima koje pokriva. U razdoblju između dvaju svjetskih ratova Fakultet ulazi u novu etapu svojega djelovanja povećanjem broja studijskih programa, broja nastavnika i broja studenata, ali i značajnim unapređenjem visokoškolske nastave i znanstvenoga rada. U drugoj polovici 20. stoljeća ti se brojevi postupno i višestruko povećavaju. Međutim duboka transformacija cjelokupna nastavnoga procesa događa se početkom 21. stoljeća uvođenjem bolonjskoga sustava, kojim se omogućuje punopravno sudjelovanje u Europskome prostoru visoke naobrazbe.

Osim što je najstarija nacionalna institucija za studij humanističkih i društvenih znanosti, Filozofski je fakultet kroz razne mijene tijekom svoje povijesti uspio zadržati vodeću i središnju ulogu u društvenim i humanističkim znanostima obrazujući svoje studente za preuzimanje najodgovornijih uloga u stvaranju boljega društva – nastavnickih, istraživačkih, kulturnih i stručnih.

Dolores Grmača

LITERATURA I IZVORI

- Arhiv Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Izvještaji uprava Filozofskog fakulteta o radu; uredbe Filozofskog fakulteta; Uredba Aleksandra I.
- Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: monografija*. Damjanović, S. (ur.). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998.
- Luetić, T. Prve studentice Zagrebačkog sveučilišta. *Hrvatska revija*. 3–4(2001), 115–122. Dostupno i na: <https://www.matica.hr/hr/324/prve-studentice-zagrebackog-sveucilista-20884/> (1. 5. 2024).
- Luetić, T. Prve studentice Mudroslovnog fakulteta kr. Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. *Povijesni prilozi*. 21, 22(2002), 167–208. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/28671> (1. 5. 2024).
- Rad uprave Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u razdoblju od 1. 10. 2004. do 30. 9. 2009.* Jurković, M. et al. (ur.). Zagreb: FF press, 2009.
- Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*. Šidak, J. (ur.). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 1969. Dostupno i na: <https://www.unizg.hr/o-sveucilistu/sveuciliste-jucer-danas-sutra/povijest-sveucilista/monografije-sveucilista-i-sastavnica/> (2. 7. 2024).
- Sveučilište u Zagrebu 350 godina: 1669–2019*. Polić Bobić, M. (ur.). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 2019.

MREŽNE STRANICE

Arhiv Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://www.unizg.hr/o-sveucilistu/sveuciliste-jucer-danas-sutra/arhiv-sveucilista/> (1. 5. 2024).

Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet. Fakultetsko vijeće. Dostupno na: <https://web2020.ffzg.unizg.hr/fakultetsko-vijece/> (1. 5. 2024).

Virtualne zbirke Sveučilišta u Zagrebu. Redovi predavanja. Dostupno na: <https://unizg.eindigo.net/?pc=i&id=12903> (1. 5. 2024).